

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 561

6 Μαΐου 1999

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. Γ2/1088

Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος "Γλωσσική διδασκαλία" στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του εδαφ. γ' της παρ. 11 του άρθρου 5 και του εδαφ. δ' της παρ. 9 του άρθρου 8 του Ν. 1566/85, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 7 του Ν. 2525/97 "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ 188-Α).

2. Την εισήγηση του παιδαγωγικού Ινστιτούτου, όπως αυτή διατυπώθηκε στην με αριθμ. 14/1998 πράξη του τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

3. Τις διατάξεις του άρθρου 29α του Ν. 1558/85 ΦΕΚ 137-Α, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/92 (ΦΕΚ 154-Α) και τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παράγρ. 2α του Ν. 2469/97 (ΦΕΚ 38-Α) και το γεγονός ότι από την απόφαση αυτή δεν προκαλείται δαπάνη εις βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.

4. Την αναγκαιότητα ορισμού νέου Προγράμματος Σπουδών για το μάθημα της Γλωσσικής Διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, με βάση το οποίο θα συγγραφούν τα βιβλία που προβλέπονται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 7 του Ν. 2525/97, αποφασίζουμε:

Καθορίζουμε το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Γλωσσικής Διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο ως εξής:

Εισαγωγή

στα Προγράμματα Σπουδών
του Γυμνασίου και του Λυκείου

για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας

1. Η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν: εκπορεύεται από την κοινωνία, υπηρετεί την κοινωνία και επιστρέφει σ' αυτήν.

• Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα ενδείκνυται να διδάσκεται σε συνάφεια / σχέση με τα κοινω-

νικά γεγονότα, τα οποία την παράγουν και τη θρέφουν.

2. Η γλώσσα είναι επικοινωνιακό προϊόν: γεννήθηκε κατά την ανθρώπινη επικοινωνία και αυτήν θεραπεύει και εξελίσσει.

• Για τη διδασκαλία της γλώσσας αυτό σημαίνει ότι η προσφορότερη μέθοδος είναι η επικοινωνιακή.

3. Η γλώσσα είναι ενέργεια: Είναι πνευματική, ψυχική και σωματική ενέργεια η γλώσσα, ενέργεια η οποία παράγεται και αναπαράγεται, σχηματίζεται και ανασχηματίζεται, δομείται και αναδομείται, χρωματίζεται και μεταχρωματίζεται διαρκώς κατά τις περιστάσεις / συνθήκες επικοινωνίας.

• Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα διδάσκεται ενεργητικά / δραστικά.

4. Η γλώσσα είναι κοινωνική ενέργεια, αφού παράγεται από τα μέλη της ανθρώπινης κοινότητας, από τα οποία εκπορεύεται, στα οποία απευθύνεται και τα οποία υπηρετεί.

• Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι στο κέντρο των γλωσσικών φαινομένων βρίσκεται ο δρων άνθρωπος, και μάλιστα ο άνθρωπος που δρα κοινωνικά. Επομένως ο λόγος παράγεται κατά την επικοινωνία των ανθρώπων / μαθητών και δεν απομνημονεύεται από τα βιβλία.

5. Η γλώσσα είναι κοινωνική αλληλενέργεια: Με τη γλώσσα τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας δέχονται και ασκούν επιδράσεις. Γλώσσα και κοινωνική ζωή βρίσκονται σε μια διαρκή αλληλεπίδραση. Κοινωνικές και γλωσσικές δυναμικές επηρεάζονται και διαμορφώνονται αμοιβαία. Αυτό σημαίνει ότι η ενέργεια που παράγεται και διαμορφώνεται στη ζωή διοχετεύεται στη γλώσσα και την επηρεάζει. Όπως σημαίνει και το αντίστροφο, ότι η ενέργεια που παράγεται και αναπτύσσεται με τη γλώσσα διοχετεύεται στη ζωή και, φυσικά, την επηρεάζει. Είναι, νεπεώς, εύλογο σε μια εξελισσόμενη και διαμορφούμενη κοινωνία να εξελίσσεται και να διαμορφώνεται και η γλώσσα. Στατικές είναι οι γλώσσες των στατικών κοινωνιών και των ζώων. Οι ζωντανές γλώσσες και οι ζωντανές κοινωνίες διαφοροποιούνται από τις παλαιότερες μορφές τους. Έτσι μια γλώσσα αλλάζει: στη φωνολογία, στη μορφολογία, στη σύνταξη, στο λεξιλόγιο. Οι αλλαγές της γίνονται συνήθως με πολύ βραδείς ρυθμούς και σχεδόν ανεπαίσθητα. Κατανοούνται και κρυσταλλώνονται, ύστερα από μεγάλα χρονικά διαστήματα, όταν πια έχουν λησμονηθεί ή έχουν πάψει να λειτουργούν οι παλαιές μορφές των γλωσσικών φαινομένων.

Επομένως, οι καινωνικές διακυμάνσεις συνεπάγονται γλωσσικές διοκυμάνσεις. Γι' αυτό και θεωρείται αφόρμα η επιμάνη στη διατήρηση και στη διαίωσιση μιας συγκεκριμένης, έστω και τέλει, κατά την άποψή μας, μαρφής που απόκτησε η γλώσσα σε κάποιο φάση της ζωής της. Σε τέτοιες τόσεις οφείλεται π.χ. τα γλωσσικά ζήτσημα, τα απαία παλλές δεκαετίες δίχασε και ταλάνισε ταν ελληνισμό.

Πάντως, κάθε λέξη γεννιέται με μια μανάχα σημασία, την αρχική (την κύρια) σημασία της. Με τον καιρό, με το άνοιγμα στα χώρα, στο χρόνο και με τη χρήση της η αρχική αυτή σημασία, χωρίς να απολέσει ταν πρώτο της πυρήνο, αποκτά, ονάλογο με τις συνθήκες επικοινωνίας, διάφορες σημασιαλαγικές απαχρώσεις. Πυρήνας, δηλαδή, και ιδιοισμοί του πυρήνο. Θο μπορούσομε, σύμφωνα με' ουτά, να εξεικανάιαμε τη λέξη με κύκλα, τα κέντρα ταν απαία να κατέχει η αρχική σημασία της, ενώ πέρα από τα κέντρα προς την περιφέρεια ιριδιζουν οι ποικίλες αποχρώσεις παυ παίρνει κατά περιπτώσεις η αρχική σημασία.

• Για τη διδασκαλία αυτά σημαίνει ότι η γλώσσα πρέπει να παράγεται στα φυσικά της καινωνικό αλληλενεργειακά πλαίσια.

6. Η γλώσσα αποτελεί τα δεύτερα σύστημα σήμανσης. Τα πρώτα ταν αρίζουν η ενστικτώδης σκέψη και η αισθητηριαπραξική σκέψη, και τα βριακάιαμε σε όλα τα έμβια όντα και σταν άνθρωπα. Η ενστικτώδης σκέψη περιέχει τις έμφυτες πραδιαθέσεις, με τις απαίες εξεπλιαιμένα τα έμβια όντα δραυν και αντιδραύν στα ερεθίσματα ταν περιβάλλοντος και επιβιώνουν. Είναι ουτόματα και τυφλές ουτές αι πραδιαθέσεις και κληραναμαύνται. Η αισθητηριαπραξική σκέψη, πάλι, είναι επατέλεσμα των επικίτητων αντανακλάσεων, οι οποίες έχουν σχέση με τις ατομικές εμπειρίες κάθε έμβιου άντας χωριστά. Ενστικτώδης και αισθητηριαπραξική σκέψη είναι μορφές της προλεκτικής σκέψης.

Μονοδική πρανομοί ταν ονθρώπαυ αποτελεί η λεκτική σκέψη. Με τις λέξεις, παυ απατελούν τα σύμβολα των προγμότων (αντικειμένων, ιδεών κτλ.), ο ανθρώπινος εγκέφαλος καθίσταται λεκτικός και αιμπαντικός. Ο άνθρωπος μέσω του λεκτικού ενδιάμεσου, της γλώσσος, μπαρεί να έχει το σύμπαν σταν εγκέφαλό ταν. Γλώσσα και σκέψη προάγονται αιμοιβαία. Οι λέξεις, μος λένε οι ερευνητές, δεν εκφράζουν απλώς τις σκέψεις, αλλά τις γενναύν κιάλας. Στις φάρμες των λέξεων γενναίονται αι σκέψεις. Η κοή της ονθρώπινης σκέψης υπό την ώρο που αυτή απακτά λέξεις καθίσταται λεκτική. Όπως τα ρεύματα ταν υδάτων κινάονται στην καίτη ταν ποταμού, και, αν δεν υπάρχει αυτή, σκαρπιζαυ, έτσι και αι σκέψεις κινάονται στην καίτη της γλώσσος. Από την ώρα που ο άνθρωπος αποκτά τις λέξεις, η σκέψη του γίνεται λεκτική (L. Vygatsky).

Ο Πλάτων στον "Σοφιστή" ταυτίζει τη γλώσσα με τη σκέψη. "Διάναια και λάγας ταυτάν", γράφει. Τα ίδια κάνει χιλιετίες μετά ο F. De Saussure. Ποραλληλίζει τη γλώσσα και τη σκέψη με τις δύο πλευρές της ίδιας κάλλας ταν χαρταιά. Όπως, παρατηρεί, δεν μπορούμε να εννοήσομε κόλλα χαρταιά με μιο μανάχα πλευρά, έτσι δεν μπαραύμε να ενναήσαυμε γλώσσα χωρίς σκέψη ή σκέψη χωρίς γλώσσα. Γλώσσα και σκέψη δένονται τόσο στενά, όσο αι δύο πλευρές μιας κάλλας χαρταιά. Αλλά και ο L. Vygatsky βρίσεται στην ίδια γραμμή. Ποραλληλίζει τη σχέση γλώσσος και σκέψης με τα σύννεφα (=σκέψη) και τη βροχή (=γλώσσα). Η εννοημοτωμένη λέξη, λέει, είναι ο μικρόκομος της συνείδησης.

7. Χαρακτηριστικά γγώρισμα της γλώσσος, άπως και της σκέψης, είναι η διαφορότητα. Κονένο γλωσσικό στοιχείο, τόσο σταν προφαρικά όσο και σταν γραπτά λόγα, δεν είναι τα ίδιο με κάποια άλλο. Τα καθετί στη γλώσσα είναι μαναδικό. Ο κάθε φθόγγος μανοδικός και διοφορετικός από ταν άλλα φθάγγα, η κάθε λέξη μαναδική και διαφορετική από την άλλη λέξη. Τίπατε δεν είναι τα ίδιο με τα άλλα. Ό,τι συμπίπτει με το άλλα, αυτό είναι ο εουτός του. Στη γλώσσα ισχύει ο νόμος της αντίθεσης. Κανένα γλωσσικό στοιχείο δεν υπάρχει χωρίς το οντίθετά ταν. Δεν υπάρχει γλωσσική ζωή, άπαυ δεν υπάρχει αντίθεση. Δυοδική και ονπιθητική είναι και η δομή των ενναίων. Και άμως όλα πειθαρχαύν σταυς νόμαυς ταν λόγαυ, από όπαυ αναδύεται η δημοκρατία και η αρμανία ταν λάγαυ.

• Η αντιθητική ουτή σύνθεση της γλώσσος σημοίνει παλλά για ταν δάσκαλα. Ταν πρσφερεί πληθος λοβές, τις οποίες μπουρεί να εκμεταλλευτεί, για να ασγανώσει μια περιασότερο δραστική διδασκαλία. Οι αντιθέσεις γίνονται ερεθίσματα γάνιμα για την κίνηση της φαντασίας και την παραγωγή λόγου.

8. Η γλώσσα δεν εξεικανίζει μόναν και δεν αντανακλά τη ζωή με ταυς ογώνες, αλλά στην αυσία είναι η ίδια ζωή και αγώνας. Η γλώσσα, είπαν, δεν απατελεί μόναν την αντανάκλαση ή το ίχνος των καινωνικών αγώνων, αλλά ταυς αυγκρατείς κιάλας. Είναι η γλώσσα δράση και ενέργεια, οφού τέταια είναι και η ζωή που τη γεννάει και τη θρέφει, αγωνιζόμαστε με τη γλώσσα.

9. Η γλώσσα είναι πολιτιστικά πραϊάν. Η γλώσσα είναι πολιτισμός. Η γλώσσα είναι φορέος πολιτισμού και παιδείας. Αυτά για την ελληνική γλώσσα σημαίνει ότι έχει ενωματοωμένες τις πολιτιστικές κληρονομίες των Ελλήνων, οι οποίες μέσα από τη γλώσσα και με τη γλώσσα φτάνουν έως εμάς. Αυτά πάλι, για την ελληνική γλώσσα, η απαία δεν έχοσε ποτέ τη συνέχεια της, αφού και ο λός που τη μιλάει δεν έχοσε ποτέ τη δική ταν βιολογική και πολιτιστική συνέχεια, σημαίνει ότι ολάκληρα τα γλωσσικά και τα πολιτιστικά της παρελθόν συναιραύνται μέσω στο γλωσσικά της παρόν.

10. Με τη γλώσσα και τη γροφή της ο άνθρωπος έφτοσε σε μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες -τη μεγαλύτερη ίαωσ- της πολιτιστικής του διοδρομής πάνω στον πλονήτη ταν. Ο ογώνας αυτάς ταν ανθρώπαυ απατελεί μian ακάμη κατάκτηση ελευθερίας, Γιιστή η γλώσσος και η γραφή της ελευθερώνουν τον άνθρωπα. Η γραφή έδωσε μian οκάμη διάσταση στη σκέψη και μian ακάμη γλώσσα στη γλώσσα. Με τη γραφή ξεπεράστηκε η μνήμη από την κριτική ικανότητα, ο μύθος από την ιστορία, η παρόδωση από τον ατομικό στοχοισμό. Ακόμη η γραφή αδήγησε στη δημοκρατία και στην απαελευθέρωση ταν ανθρώπαυ, απαταμίευσε τη σκέψη, εξακτίνωσε ταν πολιτισμό στα χώρα και στο χρόνο. Άνοιξε νέα αελίδα στη ζωή του ονθρώπου. Η παρεία ταν λόγαυ παυ κστέληξε στη γραφική ταν αποτύπωση / ποράστοση -την ποράστοση του με απτικά σύμβολα- στάθηκε μακραχρονια και ογωνιστική. Δύο, άλλωστε, είναι το στοιχείο που προσδιορίζουν τη γραφή: τα γραφικά σημεία και η φωνητική ταν αξία, ο φθόγγος και τα γράμμα με τα απαία αυτάς αποδίδεται. Υπήρξε από τις πια ωραίες στιγμές του ανθρώπαυ εκείνη η χρονική στιγμή της ιστορικής ταν διοδρομής, κατά την απαία έφτασε να ανταστοχίσει έναν φθόγγο με μια γραφική παράσταση, ένα γράμμα με μια προφαρά. Από εκεί και ύστερα ο άνθρωπος εισήλθε στην περίοδο της φωνητικής γροφής, άναιξε ταυς αρίζαντες της εγγραμμισταύνης και της εγ-

γρόμματης διόστωσης της σκέψης του, όνοιξε νέο σελίδα στον πολιτισμό του.

Γιο να φτώσει, όμως, έως εδώ ο άνθρωπος -και έφτοσε με τους Έλληνες, οι οποίοι τελειοποίησαν το αλφάβητο που πήρον από τους Φοίνικες- χρειόστηκε νο περσόου οιώντες πολλοί. Άλλωστε η γροφή προήλθε από την εξέλιξη της ζωγραφικής. Το Α π.χ. στην πρώτη πρώτη μορφή του δεν είχε καμιά σχέση με τα γρόμμοτο. Ήτον μίο ζωγραφική ποράσωση, η οποία εξεικόνιζε το βόδι με όλες τις εικοστικές του λεπτομέρειες. Σιγό σιγό και με την πόροδο των δεκαετιών και των εκοτονταετιών, ότον ο άνθρωπος όρχισε να χρησιμοποιεί τη ζωγραφική γιο την ονταλλαγή μηνυμώτων, προχώρησε σε οφοιρέσεις που οδήγησον στο σημερινό Α, το οποίο φέρει ίχνη μόνον της πρώτης του εξεικόνισης. Μπορούμε να το δούμε αυτό το ίχνη καλύτερο, νο ονοστρέψουμε το Α. Διακρίνουμε τότε το κεφάλι του βοδιού και πόνω από την οριζόντιο γραμμή το κέρατό του: , Α.

Η μεγάλη, βέβοιο, επιτυχίο του ονθρώπου δεν είναι όπι έφτοσε οφαιρετικά στο Α και στο Β κ.ο.κ. Η επιτυχίο του ήτον ότι οντιστοιόχισε το Α, το Β κ.ο.κ. με τους φθόγους /α/, /β/ κ.ο.κ. Από τη στιγμή εκείνη και ύστερα οι φθόγγοι και το γράμμοτα που τους παροστοίνουο ελευθερώνοντο, και με την τερόστιο δύνομη που έχουν το ελεύθερο πλόσματο, συνδυάζοντα μετοξύ τους έτσι ώστε νο αποτυπώνουο και νο οποθανοστίζουο τις οκουστικές εικόνες του ονθρώπινου λόγου και νο τις μετοστρέπουο σε οπτικές. Ο λόγος αποκτό έτσι την οπτική του διόστωση.

11.Κρίσιμη ηλικίο γιο την εκμάθηση της γλώσσος (language learning) είναι το πρώτο χρόνιο της ζωής του ονθρώπου, και μάλιστο εκείνο (το τέοσερα πρώτα;) που συνδέοντο με τη νευρογένεση και τη συναπογένεση των νευρώνων του εγκεφάλου. Αυτό σημαίνει ότι κοτό το πρώτο χρόνιο της ζωής του ο άνθρωπος πρέπει νο δέχεται τη γλωσσική παιδείο από τους φυσικούς του δασκάλους και μέσο στο φυσικό / κοινωνικό / οικογενειοκό περιβάλλον.

Κατό την εκμόθηση της γλώσσος συλλειτουργούο ο εγκέφαλος με τις νευρωνικές του συνόψεις, η ψυχική διόθεση του δέκτη, τα σημοιόμμο (βιωμιατικά ή γνωστικά) και το σημοιόντο (οκουστικά ή οπτικά), τα οντικέμμο ονοφοράς και οι ποραστόσεις τους (φθογγικές ή γροφικές), η συνείδηση και οι φυσικοί δίουοί (μάτιο, αυτιά κτλ.) που κομίζουο στον εγκέφαλο τα υλικά των ειδήσεων του έξω κόσμου. Όταν η παροπάνω φυσική διαδικοσία εκμόθησης της γλώσσος διαπαράσεται (όπως συμβαίνει, ότον η λέξη διδάσεται ως γράμμο μόνον σταν πίνακα και οπτική εικόνα), τότε η διδοοκαλία της γλώσσος εκτρέπεται από τη φυσική διδακτική της πορείο.

Για τη διδοοκαλία της γλώσσος έχει μεγάλη σημοσία ο λόγος του Γκαίτε "9ν Ίρχέ, ν C πρ/ξίς". Από την πράξη γεννιέται ο λόγος. Κάπιο που ο επινοητικός δασκαλος της γλώσσος ξέρει να το εκμεταλλεύεται. Δημιοργεί, δηλαδή, πραγμαστικές συνθήκες ή οιοιές πραγμαστικές συνθήκες από τις οποίες αναδύεται ο λόγος. Άλλά και από το λάγο γεννιέται λάγος, όπως γεννιέται από το λόγα πρόξη, αν και α' αυτές τις περιπτώσεις προηγείται πραξιοκή ενέργεια (πνευμοστική διεργασία, σχεδιασμός, προγραμμοσισμένη δράση κτλ.) που αυντελείτο στη σκέψη του ομιλητή. Πάντωσ κοτά τη διδοοκαλία της γλώσσος γίνεται εκμετάλλευση άλλων ουτών των εοσιών παραγωγής λόγου. Ενδεικνυτο, δηλαδή, κοτά τη γλωσσική διδοοκαλία νο αξιοποιούντα οι φυσικοί διδακτικοί τρόποι με τους οπαι-

ους το παιδί μέσο στο φυσικό / κοινωνικό του περιβάλλον μοθίνει τη γλώσο από τους φυσικούς του δασκάλους: τους γονείς, τους συγγενείς, τους φίλους και από το άλλο πρόσωπο του στενότερου και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος.

Το παιδί, ότον έρχεται στο σχολείο, γνωρίζει τη μητρική του γλώσο. Κοι τη γνωρίζει στο βοθμό που την έμοθε από τους φυσικούς του δασκάλους (γονείς κτλ.), στο φυσικό του περιβάλλον, με τους φυσικούς τρόπους αγωγής. Γι' αυτό έχει μεγάλη σημοσία το παιδί νο μεγαλώνει και νο ονοτρέφεται μέσο σε ευχόριστο και καλλιεργημένο γλωσσικό οικογενειοκό περιβάλλον. Γιο τη διδοοκαλία αυτό σημοίνει ότι η γλώσο μπορεί νο διδοαθεί και χωρίς το σχολικό βιβλίο, ή (νο διδοαθεί) με τη βοήθειο ενός σχολικού βιβλίοιο οδηγού. Πάντωσ, οπωαδήπστε σημοίνει ότι η γλώσο δεν εγκλωβίζεται στο σχολικό εγχειρίδιο ούτε οπομνημνεύεται. Το βιβλίο της γλώσσος είναι το ίδιο το πράγμο και οι γλωσσικές συνειδήσεις των παιδιών, όπου εδράζοντο, έτοιμοι από την ονθρώπινη φύση και τη γλωσσική κοινότητα, μηχανοιομοί που περιμύνουο το δόσκαλο νο τους πυροδοσθήσει και νο τους θέσει σε λειτουργίο, γιο νο γίνουο γεννήτριες του λόγου. Κοι είναι ουτό το διδοοκτικό πεδίο της γλώσσος.

12.Προορισμός του μοθημτος της γλωσσικής διδοοκαλίας είναι νο βοθηθείς τον μοθητή νο κοτοκτήσει τη μητρική του γλώσσα: να τον βοθησει, δηλοδή, ώστε νο αποκτήσει συνείδηση του επικοινωνιοκού λόγου. Νο αποκτήσει δηλαδή:

ο) Συνείδηση της λέξης και των ορίων της. Οι λέξεις είναι οον την κρούστο στην επιφόνιο βοθιών νερών, λέει ο L. Wittgenstein. Το παρομύθιο ψάχνουο νο το βρούμε οκριβώς έτσι, κολυμπώντος κάτω από το νερό. Δεν υπόρχει λέξη, σημοίνει ο P. Valery, που νο μπορούμε νο την κοταλόβουο, ον προχωρήσουο σε βάθος.

β) Συνείδηση της γλώσσος και των ορίων της: Συνείδηση: της οπεροντοσύνης της γλώσσος της πολυμορφίος της της πολυδουομίας της της δημιουργικότητός της του λόγου και της ομιλίο του προφορικό και του γραπτού λόγου των γλωσσικών ποικυλιών: των γεωγορφικών (διάλεκτοι, ιδιόμμοτα), των κοινωνικών, των ειδικών γλωσσών συνείδηση των γλωσσικών επιπέδων των λειτουργιών της γλώσσος της διαφορότητος των γλωσσικών στοιχείων και της αρμονίας που ονοδύεται από τις συνθέσεις τους των συνταγμαστικών και των ποραδειγμοστικών σχέσεων των γλωσσικών στοιχείων συνείδηση των τρόπων με τους οποίους εκφέρεται ο λόγος: του περιγορφικό τρόπο, του αφηγημοστικό, του αποφαντικό - κριτικό, των μείξων τους συνείδηση των κοινωνικών και επικοινωνιακών περιστάσεων που γενναύν τον λόγο.

Αυτά σημοίνουο ότι με το μάθημα της γλωσσικής διδοοκαλίας ο νέος άνθρωπος θα αποκτήσει συνείδηση πως η γλώσο είναι απέροντη και πολυδύναμη, όπως η σκέψη, και πως την πιο δυνασθή γλώσσα τη διαθέτει εκείνος που διαθέτει την πιο δυνασθή σκέψη / ψυχή, ουτός που διαθέτει παιδείο.

Απέραντη, πολυδύναμη αλλά και πολύμορφη η γλώσσα. Πάνω οπ' όλα, όμως, δασκαλος και μοθητής είναι ονάγκη να αποκτήσουο συνείδηση της δημιουργικότητος της γλώσσος. Γιότη η γλώσο δεν είναι ανάμνηση ούτε έργο. Είναι ενέργεια και κίνηση δημιουργική. Σ' ένο γλωσσικό μάθημα προέχει η δημιοργία και οκολουθούο αλό το άλλα (ανάλυση, αριαμαί, κονόνες κτλ.). Αυτό τολάχιστον διδοσκει ο φυσικός τρόπος με τον οποίο μοθαίνεται η

γλώσσο. Γι' αυτό και η γλωσσική διδασκαλία δεν μπορεί να είναι μνημονική, παθητική, στατική. Οφείλει να είναι ενεργητική, δημιουργική, δυναμική. Η γλώσσα είναι λεκτική πρόξη. Οι λέξεις είναι πράξεις (L. Wittgenstein).

Αυτό πάλι δε σημαίνει ότι δάσκαλος και μαθητής δε θα ασχοληθούν με τη διερεύνηση και την εκμάθηση των νόμων και των κανόνων που διέπουν τη λειτουργία της γλώσσας. Σημαίνει ότι προτεραιότητα έχει η δημιουργική διδασκαλία και ότι τα άλλα ακολουθούν. Στο μάθημα της γλωσσικής καλλιέργειας δάσκαλος και μαθητής περισσότερο δημιουργούν και λιγότερο μαθαίνουν.

Θα αποκτήσουν ακόμη κατά τα μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας δάσκαλος και μαθητής συνείδηση των γλωσσικών ποικιλιών με τις οποίες λειτουργεί ο λόγος. Εργαστήριο είναι η γλώσσα που παράγει λόγο. Κινείται γι' αυτό στο δικά της επίπεδα (φωνολογικό, μορφολογικό, σημασιολογικό, συντακτικό), στους δικούς της άξονες (συνταγματικό και ποροδειγματικό) και μαζί στους άξονες και στα επίπεδα της σκέψης. Το πράϊόν, πάλι, αυτού του εργαστηρίου, ο λόγος, απλώνεται οριζόντια μέσα στο χώρο και δημιουργεί γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες (ιδιώματα, διάλεκτοι) ή διαφορίζεται κάθετα και δίνει τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες (ειδικές γλώσσες, περισοσιακός λόγος). Έτσι ο λόγος διαφορίζεται κατά τη μόρφωση, την κατογωγή, την ηλικία, το φύλο, το επάγγελμα. Μέσο στην ευρύτερη γλώσσα τα επαγγέλματα αποκτούν τις δικές τους γλωσσικές ποικιλίες που τις ονομάζουμε ειδικές γλώσσες.

Αυτά σημαίνουν ότι δάσκαλος και μαθητής κατά το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας καλούνται να αποκτήσουν συνείδηση ότι η γλώσσα αναδύεται ως κοινωνικό προϊόν μέσα από τη γλωσσική κοινότητα διαφορισμένη σε πλήθος γλωσσικές ποικιλίες (γλωσσικά επίπεδα) που στοιχούν στις κοινωνικές ποικιλίες (κοινωνικά επίπεδα). Δημιουργεί έτοιμο κείμενο γραπτού και προφορικού λόγου: επιστημονικά, λογοτεχνικά, δοκιμιακά, καθημερινά κτλ.

Είναι ανάγκη, λοιπόν, δάσκαλος και μαθητής να αποκτήσουν συνείδηση αυτής της πολυμορφίας των κειμένων και των κοινωνικών συνθηκών που τα παράγουν. Όπως είναι ανάγκη να αποκτήσουν συνείδηση του προφορικού (προσχεδιασμένου και απροσχεδίαστου) και του γραπτού λόγου, των γνωρισμάτων του καθενός, των ιδιαιτεροτήτων τους και της μετοξύ τους ισοτιμίας. Χιλιάδες χρόνια ο άνθρωπος μιλάει. Όλοι μιλούν. Τη γραφή την επινόησε τις τελευταίες χιλιετίες. Λίγοι γράφουν. Εξάπαντος η επινόηση της γραφής έδωσε μιαν ακόμη διάσταση στη σκέψη. Έχει ταυς νόμους του και την αξία του ο γραπτός λόγος και πρέπει να σπουδάζεται.

Όπως πρέπει να σπουδάζεται και ο προφορικός λόγος, ο οποίος δεν είναι υποδεέστερος του γραπτού. Ήταν και είναι λόγος πανανθρώπινος (όλοι μιλούν, λίγοι γράφουν). Είναι, ύστερα, ο λόγος της άμεσης καθημερινής επικοινωνίας, που εκφράζει την περίσταση και τη συνθήκη της επικαιρικής στιγμής. Κι ακόμη είναι πλούσιος λόγος, αν σκεφθεί κανείς πως συνοδεύεται από τα παραγλωσσικά (προσωδιακά, όμητα) και τα εξωγλωσσικά (χειρονομίες, έκφραση προσώπου κτλ.) στοιχεία, τα οποία προσφέρουν πληρότητα στην ανθρώπινη έκφραση.

Συνεπώς, ενδείκνυται να καλλιεργούνται ισότιμο ο προφορικός και ο γραπτός λόγος. Στη χώρα μας, βέβαια, από τα ελληνιστικά χρόνια ακόμη δόθηκε προτεραιότητα στη σπουδή του γραπτού λόγου, πράγμα που οφείλεται στον

θαυμασμό και στη λατρεία που έτρεφαν οι λόγιοι εκείνης της περιόδου για το κείμενο της κλασικής αρχαιότητας, όπως οφείλεται και στην περιφρόνηση που έδειχναν οι ίδιοι άνθρωποι (και οι κληρονόμοι τους) στον καθημερινό προφορικό λόγο. Δημιουργήθηκε από τότε παράδοση γοητείας του γραπτού λόγου (γράμματα, γραμματικός, γραμματική) και αδιαφορίας και περιφρόνησης του προφορικού. Η παρόδοση αυτή επηρέασε και τις γλώσσες της Ευρώπης. Και κρατάει ακόμη, και θα κρατάει όσο η διδασκαλία θα στρέφεται στη σπουδή των γραμμάτων και θα θέτει σε δεύτερη μοίρα τη σπουδή της γλώσσας.

Ακόμη είναι ανάγκη δάσκαλος και μαθητής να συνειδητοποιήσουν τους τρόπους με τους οποίους εκφέρεται ο λόγος, προφορικός και γραπτός. Να συνειδητοποιήσουν δηλαδή ότι ο λόγος εκφέρεται περιγραφικά, αφηγηματικά, αποφαντικά / κριτικά, μεικτά. Τρόποι εκφοράς, επομένως, του λόγου είναι ο περιγραφικός, ο αφηγηματικός, ο αποφαντικός / κριτικός / αξιολογικός και οι μεξεις τους, δεδομένου ότι σπανίζουν οι αμιγείς τρόποι εκφοράς του. Οι τρόποι αυτοί σε συνάφεια προς τις κοινωνικές συνθήκες ομιλίας καθίστανται οι γεννήτρες του λόγου. Και είναι ανάγκη παράλληλα να σπουδάζονται η κοινωνική συνθήκη που γεννάει τον λόγο και ο τρόπος με τον οποίο αυτός εκφέρεται.

Τέλος, είναι ανάγκη δάσκαλος και μαθητής να αποκτήσουν συνείδηση των γλωσσικών λειτουργιών, οι βοικότερες από τις οποίες είναι η αναφορική και η ποιητική. Στην πρώτη η πράξη λειτουργίας αναφέρεται στα πράγματα, στις μετοξύ τους σχέσεις και στην αντίληψη που έχουμε γι' αυτά. Στη δεύτερη, στην ποιητική λειτουργία, η πράξη επικοινωνίας αναφέρεται στον εαυτό της, στο μήνυμο δηλαδή, και μάλιστα στη μορφή του μηνύματος. Ενδιαφέρει στη λειτουργία αυτή η αισθητική λειτουργία του μηνύματος. Στην ποιητική λειτουργία στηρίζεται ο ποιητικός / λογοτεχνικός λόγος. Στην αναφορική στηρίζεται ο επιστημονικός λόγος. Τη γλώσσα μας, λέει ο Σεφέρης, τη χρησιμοποιούμε κατά τη λογική και κατά τις ουγκινήσεις μας.

13. Κατά τη διδασκαλία της γλώσσας είναι ανάγκη να λάβουμε υπόψη μας: α) Τις θέσεις, τον προβληματισμό και το πορίσματο της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας β) την πείρα που αποκτήθηκε έως τώρα στην Ευρώπη και ο' όλον τον κόσμο γ) τη γλωσσική και γραμματική παράδοση του τόπου μας δ) τη γλωσσική πραγματικότητα των μαθητών, οι οποίοι έχουν μάθει ως ένο βοθμό τη μητρική τους γλώσσα πριν οκόμενη έλθουν στο σχολείο.

Αυτά, πάλι, σημαίνουν ότι κατά τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας είναι ανάγκη: ο) Να αποκλειστεί η παλαιά μέθοδος με την οποία διδάχθηκαν και διδάσκονται παραχρημένες μορφές μιας γλώσσας (Αρχαίο Ελληνικά) ή νεκρές γλώσσες (Λατινικά). Η μέθοδος των παλαιών δασκάλων να απομονώνουν τη λέξη και να τη μελετούν φωνολογικά, μορφολογικά κτλ. δεν έχει τον πρώτο λόγο στη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, διότι δεν κάνει και δεν προάγει τη διδοκτική πράξη. Είναι η μέθοδος του αναστομείου, και η μητρική γλώσσα είναι ζωντανός οργανισμός. Η μέθοδος του δασκάλου μοιάζει με τη μέθοδο του γυμναστή, ο οποίος επιδιώκει να ασκήσει το σώμα, ώστε να γίνει γερό και ανθεκτικό, και όχι να το ανοτάμει και να το επιμερίσει στο ανατομικό του στοιχεία με σκοπό να παρουσιάσει την ανατομολογία τους και τη λειτουργικότητά τους. Προέχει η άσκηση. Τα άλλα μπαρούν να ακολουθήσουν, εφόσον έχει ολοκληρωθεί η άσκηση. Για το έργο

του δασκάλου θα μπορούσε να ισχύσει σε ελαφρή παράφραση ο λόγος του Σεφέρη για τον ποιητή: Στερνός σκοπός του δασκάλου δεν είναι η περιγραφή ή η ανάλυση ή η παρουσίαση της γλώσσας, αλλά "η αναβίωση από αυτόν και από τους μαθητές του της πολυδιάστατης γλωσσικής εμπειρίας, η ανάπλαση της γλώσσας, η αναδημιουργία των γλωσσικών μορφών, η αξιοποίηση στο έπακρον των εκφραστικών δυνατοτήτων που αυτή προσφέρει". Το λεξιλόγιο του παιδιού δεν πλουτίζει, όταν φορτώνουμε τη μνήμη του με ρίζες, θέματα, χαρακτήρες και καταλήξεις, με αποστηθισμένες φράσεις ή με γραμματικές θεωρίες, παρά πλουτίζει, όταν, όπως σε άλλο σημείο αυτής της εισαγωγής σημειώνουμε, πυροδοτούμε τους γλωσσικούς μηχανισμούς που είναι, για να μιλήσουμε σχηματικά, σπημένοι στη γλωσσική συνειδησή του. Κι αυτό είναι ανάγκη να γίνει κατανοητό: ότι το διδακτικό πεδίο της μητρικής γλώσσας δεν είναι οι σελίδες της γραμματικής αλλά το μέσα πλούτος του παιδιού. Την αρχαία ελληνική γλώσσα δεν την ξέρουμε και τη μαθαίνουμε από τα διδακτικά -και όχι μόνον- εγχειρίδια (γραμματική κτλ.). Τώρα η γλώσσα είναι γνωστή στο παιδί. Δεν τη μαθαίνει πρώτη φορά στο σχολείο. Στο σχολείο την κατακτά και την καλλιεργεί. Μέσα του βρίσκονται οι πηγές των υδάτων της.

β) Να διδάσκονται διαπλεκόμενα τα φαινόμενα της γλώσσας (μορφολογικά, συντακτικά κτλ.), όπως εξάλλου διαπλέκονται και κατά την εκφορά τους. Οι σύνδεσμοι π.χ. και η σύνδεση των προτάσεων θα διδαχθούν μαζί κ.ο.κ.

γ) Η πρόταση να θεωρείται διδακτική μονάδα και όχι η λέξη. Η λέξη παίρνει ζωή και κίνηση μέσα στο κείμενο. Γι' αυτό και η κάθε αλλαγή της πρέπει να εξετάζεται σε συνάρτηση με τη δομική του (μορφοσυντακτική) υπόσταση. Τότε ζωντανεύει η λέξη, όταν βρίσκεται στο γλωσσικό / φυσικό της περιβάλλον, όπως ζωντανεύουν τα χάλικια του γιαιού μέσα στο νερό της θάλασσας και τα μέλη ενός αρχαίου ναού, όταν βρίσκονται στον λειτουργικό τους ρόλο. Διαφορετικά οι διδασκαλίες παραπέμπουν σε άνυδρες στέγνες και σε αλειούργητα μουσεία.

δ) Το υλικό της διδασκαλίας να αντλείται από την καθημερινή κοινωνική ζωή, από τον τύπο, από το παραμύθι, από τη λογοτεχνία, από τον επιστημονικό λόγο, από τη δοκιμογραφία, από τη διοίκηση, από κάθε είδος ζωντανού λόγου.

ε) Να εξοικειωθεί ο μαθητής με τα εγχειρίδια της παραδοσιακής γραμματικής και του συντακτικού, τα οποία, κατά τη διδασκαλία της γλώσσας, θα χρησιμοποιούνται ως βιβλία αναφοράς. Είναι ανάγκη δηλαδή και στην αρχή του διδακτικού έτους και κατά τη διάρκειά του να αφιερώνεται χρόνος και να διδάσκεται ο μαθητής τη δομή αυτών των βιβλίων και τη χρήση τους. Όπως είναι ανάγκη να εξοικειωθεί ο μαθητής και με τη χρήση του λεξικού.

στ) Με σύνεση (είναι ανάγκη) να απαντάει ο δάσκαλος του φαινόμενου της πολυτυπίας της νεοελληνικής γλώσσας. Είναι γνώρισμα της πολυδυναμίας της. Άλλωστε η έρευνα έδειξε ότι έχει κρυσταλλωθεί ο ενιαίος γλωσσικός τύπος της Κοινής Νεοελληνικής, ο οποίος είναι πια κωδικοποιημένος στην επίσημη γραμματική. Αυτός διδάσκεται κατά τη διδασκαλία της σχολικής γλωσσικής ποικιλίας, χωρίς να αποκλείονται οι άλλοι γλωσσικοί τύποι, οι παράλληλοί του, οι οποίοι κατά περιπτώσεις υπηρετούν άλλες γλωσσικές ανάγκες.

ζ) Να υπάρχει σεβασμός προς όλες τις γλώσσες όλων των λαών είτε αυτοί είναι ανεπτυγμένοι πολιτιστικά είτε ό-

χι. Οι γλώσσες βρίσκονται στα ύψη των πολιτισμών των λαών. Όσο καλλιεργούνται οι λαοί τόσο καλλιεργούνται και οι γλώσσες τους. "Γλωσσικές και διανοητικές πλούτες, παρατηρεί ο Γεώργιος Χατζιδάκης, εξισούνται προς αλλήλους. Διά τούτο λέγουσι ότι τσαούται έννοιαι εκφράζονται διά τής γλώσσης ενός έθνους όσας τούτο έχει, και τανάπαλιν ότι τσαούτας έννοιαι έχει όσαι εκφράζονται διά τής γλώσσης αυτού". Κάθε γλώσσα είναι και ένας άλλος κόσμος. Γι' αυτό και η γλωσσομάθεια έχει μεγάλη σημασία για τη ζωή του ανθρώπου. "Όποιος, λέει ο Γκαίτε, δεν ξέρει ξένες γλώσσες, δεν ξέρει τίποτε από τη δική του". Ωστόσο την πρώτη θέση την έχει πάντα η μητρική γλώσσα. Είναι μοναδική και αναντικατάστατη η αξία των λέξεών της. Σωστή μητρική γλώσσα σημαίνει, είπαν, σωστός νους. Ο εσωτερικός μας κόσμος (σκέψεις και συναισθήματα) εξωτερικεύεται και προοлаμβάνεται από τους άλλους, όταν γίνεται γλώσσα.

Η άποψη, πάλι, ότι η νεοελληνική γλώσσα χαρακτηρίζεται από λεξιπενία, δεν αντέχει σε κριτικό / γλωσσολογικό έλεγχο. Καμιά φυσική γλώσσα δεν είναι φτωχή. Όλες έχουν τη γλωσσική ικανότητα να εκφράσουν τα πάντα, και όλες βρίσκονται στα πολιτισμικά επίπεδα των λαών που τις μιλούν. Οι γλώσσες αναδύονται από τους πολιτισμούς και τους εκφράζουν. Γι' αυτό και έχουν τους ίδιους προσαντολισμούς. Ένας τεχνολογικός πολιτισμός δεν μπορεί πάρα να εκφράζεται από ανάλογη γλώσσα, όπως συμβαίνει με τον σημερινό πολιτισμό, στον οποίο κυριαρχεί η μηχανή. Άλλη, βέβαια, ήταν η γλώσσα την οποία χρησιμοποίησε ο ελληνικός πολιτισμός του 5ου αιώνα π.Χ., γιατί ήταν άλλα και τα πολιτισμικά πεδία τα οποία καλλιεργούσε. Πλάθονται, λοιπόν, οι γλώσσες και χρωματίζονται από τους πολιτισμούς που εκφράζουν, και αντιστρόφως, οι γλώσσες επηρεάζουν τους πολιτισμούς και τους σφραγίζουν.

Πάντως η επιστήμη της γλωσσολογίας δεν δέχεται ότι υπάρχει λεξιπενία στις φυσικές γλώσσες. Κάθε φυσική γλώσσα διαθέτει τη γλωσσική ικανότητα (linguistic competence), τους γλωσσικούς μηχανισμούς με τους οποίους μπορεί να παράγει άπειρο πλήθος λέξεων και φράσεων, τόσες λέξεις και φράσεις όσες χρειάζεται ένας λαός, για να δημιουργήσει και να εκφραστεί. Λεξιπενία θα μπορούσε κανείς να δεχθεί για κάποια άτομα της γλωσσικής κοινότητας, και μάλιστα για άτομα τα οποία δεν καλλιεργούν τη γλώσσα. Η γλώσσα, μας είπε ο F. De Saussure, μπορεί να παραλληλιστεί με μια μουσική συμφωνία γραμμένη από τον δημιουργό της, και οι ομιλητές της με τις ορχήστρες και τα μέλη τους που έχουν αναλάβει την εκτέλεσή της. Αυτό σημαίνει ότι, όσο περισσότερο ασκούνται οι ορχήστρες και τα μέλη τους, τόσο καλύτερες θα είναι οι εκτελέσεις της συμφωνίας. Έτσι και με τη γλώσσα δεν είναι δυνατόν κάποιος να αποβεί καλός χρήστης του λόγου, αν δεν ασκείται ο' αυτόν, αν δηλαδή δεν τον καλλιεργεί και στην προφορική και στη γραπτή του μορφή, αν δεν έχει ασκήσει μαζί με τη γλώσσα του και τη σκέψη του και την ψυχή του, αν δηλαδή δεν έχει μορφωθεί.

Και μορφωμένος δεν είναι, βέβαια, εκείνος που κυνηγάει τη λέξη, αλλά εκείνος που "νιώθει τη λέξη σαν εσωτερική υπόθεση της ζωής του". Έτσι, δεν υπάρχουν καλές και κακές λέξεις, δυνατές και αδύνατες. Τα λεγόμενα καλλογικά στοιχεία της γλώσσας είναι μια ξεπερασμένη υπόθεση στη γλωσσολογία και στη λογοτεχνία. Δεν μπορούμε πια να μιλούμε γι' αυτά. Και η πιο "κοινή" λέξη και η πιο "φθαρμένη" από τη χρήση και το χρόνο κρύβει μέσα της

τεράστιες δυναμικές τις οποίες και μας αποκαλύπτει, όταν βρεθεί στον λειτουργικό της ρόλο.

Οι λέξεις, γράφει ο Διονύσιος Σολωμός, είναι σαν τα νομίσματα. Όπως τα νομίσματα αποκτούν τεράστια αξία στα χέρια του ικανού και έμπειρου, ενώ χάνουν και την αξία που έχουν στα χέρια του αμαθούς και άπειρου, έτσι και οι λέξεις στην άκρη της πένας ή στα χείλη εκείνου που ξέρει (ή εκείνου που δεν ξέρει) να εμψυσά μέσα τους πνοή, και να τις ζωντανεύει. Το ίδιο θα μας πει και ο Saussure με το παράδειγμα του σκακιού. Σημασία για την εξέλιξη του παιχνιδιού δεν έχει η ύλη από την οποία είναι καμωμένα τα πόνια του σκακιού, αλλά ο τρόπος με τον οποίο τα χρησιμοποιούν οι παίκτες.

η) Να δηλώνεται πάντα και προπάντων κατά τη διδακτική πράξη, σεβασμός προς την αποκλίνουσα από τη νοημα γλώσσα (ιδίωμα, διάλεκτος) με την οποία έρχεται ο μαθητής στο σχολείο. Αυτήν τη γλώσσα δεν την απορρίπτουμε. Είναι μια άλλη γλώσσα μέσα στην ευρύτερη ελληνική γλώσσα. Δεν αποτελούν γλωσσικά σφάλματα οι διαλεκτικοί / ιδιωματικοί τύποι που χρησιμοποιεί κάποτε ο πόντιος ή ο κύπριος ή ο ηπειρώτης κτλ. μαθητής, όταν έρχεται στο σχολείο. Δεν είναι γλωσσικά σφάλματα, είναι άλλες μορφές του ελληνικού λόγου. Δεν τους απορρίπτουμε, λοιπόν, αυτούς τους τύπους, αλλά από αυτούς ξεκινούμε για να οδηγήσουμε τον μαθητή στην κατάκτηση του νεοελληνικού λόγου. Απορρίπτει πολιτιστικούς θησαυρούς εκείνος που απορρίπτει τον διαλεκτικό / ιδιωματικό λόγο. Άλλωστε τα ιδιώματα, οι διάλεκτοι και ο κοινός νεοελληνικός λόγος των αστικών κέντρων αποτελούν εθνικό γλωσσικό πλούτο. "Γλώσσα δεν είναι αράδιασμα από λέξεις, τύπους και κανόνες, όπως αναγράφονται σε λεξικά και γραμματικές... παρά η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου, κύμα ζωής, άνοιγμα και επαφή ψυχών, ανταλλαγή αισθημάτων και σκέψεων μέσα σε συνομιλία, ερώτηση και απόκριση, άρνηση και κατάφαση, προσταγή, απαγόρευση και παράκληση, μικροεπεισόδια, πεζότητες και ταπεινότητες της καθημερινής ζωής, σκέψη, ενατένιση της μοίρας και φιλοσοφία - όλα αυτά είναι γλώσσα ατομική και εθνική. Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός, λέει ένα φλαμανδικό ρητό" (Μ. Τριανταφυλλίδης).

θ) Να στηρίζεται η γλωσσική διδασκαλία στις συνταγματικές και στις παραδειγματικές σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων. Από αυτές οι συνταγματικές σχέσεις (σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων *in praesentia*) προορίζονται από τους γλωσσικούς νόμους που διέπουν στη ροή του λόγου δύο ή περισσότερα γλωσσικά στοιχεία, ενώ οι παραδειγματικές σχέσεις (σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων *in absentia*) προκύπτουν από την αντικατάσταση των γλωσσικών στοιχείων με άλλα. Με τις συνταγματικές και τις παραδειγματικές σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων ο λόγος κινείται σε όλα τα πεδία και τα επίπεδα της ανθρωπίνης επικοινωνίας. Συνεπώς, μπορούν να αποτελέσουν άριστο εργαστηριακό μηχανισμό παραγωγής λόγου κινούμενου τόσο στον οριζόντιο (συναταγματικό) όσο και στον κάθετο (παραδειγματικό) άξονα της γλώσσας.

ι) Η Νεοελληνική γλώσσα, όπως και κάθε άλλη γλώσσα, να θεωρείται αυτόνομο γλωσσικό σύστημα και έτσι να διδάσκεται. Η εξάρτησή της από παλαιότερες μορφές της την εμποδίζει να εξελίξει, δηλαδή να καταστήσει "νεργεία", τις "δυνάμει" υπάρχουσες μέσα στο σώμα της γλωσσικές αρετές. Η διδασκαλία των παλαιότερων μορφών της -θεμιτή γενικώς- δεν πρέπει να παγιδεύει τη διδασκαλία της σημερινής της μορφής, εκτοπιζοντας ή α-

χρηστεύοντας τα επίπεδα δομής και ανάλυσής της. Αυτό σημαίνουν ότι ο μαθητής κατακτά / καλλιεργεί τη μητρική του γλώσσα, όταν κινείται στα επίπεδά της: μορφολογικό, συντακτικό, λεξιλογικό κτλ. Ο δανεισμός λέξεων και συντάξεων δεν πλουτίζει τη γλώσσα. Την ενισχύει προσωρινά και ίσως κάποτε εντυπωσιακά. Μια γλώσσα πλουτίζει, όταν λειτουργούν οι δικό της παραγωγικοί μηχανισμοί. Γι' αυτό κατά τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας δίνεται μεγάλη σημασία στο παραγωγικό.

ια) Να συνδέεται το γλωσσικό μάθημα με τα άλλα σχολικά μαθήματα. Κατανοεί τότε ο μαθητής ότι πολλούς όρους και άλλα γλωσσικά στοιχεία των άλλων μαθημάτων (φυσικής, μαθηματικών, ιστορίας, κοινωνιολογίας κτλ.) μπορεί να τα χρησιμοποιήσει και αλλού: στην καθημερινή επικοινωνία, στη σύνταξη ενός κειμένου, στην έκφραση - έκθεσή του κτλ. Κατανοεί ότι δεν ωφελούν τα στεγανά που δημιουργούνται ανάμεσα στα διάφορα μαθήματα. Δέχεται, έτσι, κινεί και χρησιμοποιεί ολόκληρο τον γλωσσικό θησαυρό που του προσφέρει η σχολική γλώσσα είτε μέσα από τα ποικίλα μαθήματα είτε και με άλλους τρόπους. Και, βέβαια, δε σταματάει στον λεκτικό πλούτο. Ανοίγει η σκέψη του και αντλεί από κάθε μάθημα τρόπους, μεθόδους, περιεχόμενα χρήσιμα στη δόμηση ενός κειμένου γλωσσικής επικοινωνίας. Παίρνει π.χ. τον μαθηματικό λογισμό και την αποδεικτική διαδικασία από τα μαθηματικά, την επιχειρηματολογία και την πειθώ από τη λογική, την αυστηρή διατύπωση και την οργάνωση του λόγου από τους Αρχαίους Έλληνες συγγραφείς κ.ο.κ.

Και προπάντων, κατανοεί ότι η έκφραση δεν είναι το επίσημο ένδυμα του λόγου που το χρησιμοποιεί μόνον όταν γράφει εκθέσεις, αλλά είναι η καθημερινή γλωσσική επικοινωνιακή πρακτική όλων των μορφών της ζωής: σχολικής, επιστημονικής, κοινωνικής κτλ. Η λεγόμενη έκθεση βρίσκει τότε τις πραγματικές της διαστάσεις και δεν εγκλωβίζεται στα φιλολογικά μαθήματα. Και προπάντων απαλλάσσεται από τον ψευδοεπιστημονισμό και τα άλλα τεχνητά κατασκευάσματα που την χαρακτηρίζουν. Διότι ο λόγος της έκθεσης, όπως τον γνωρίσαμε, είναι τεχνητός, αφού δεν στοιχεί σε καμιά από τις γλωσσικές ποικιλίες που διαμορφώνονται με τη λογική και τη συγκινησιακή χρήση της γλώσσας.

14. Η ελληνική γλώσσα ενσωματώνει ουσιαστικά τα γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποίησε ο ελληνικός λαός από αρχαιότατων χρόνων έως σήμερα. Όπως ενωμοστώνει και όλες τις πολιτιστικές κληρονομίες της ιστορικής διαδρομής του ελληνικού λαού. Στο γλωσσικό και πολιτιστικό παρόν του ελληνισμού συναιρείται το γλωσσικό και το πολιτιστικό παρελθόν του. Αυτό αποδεικνύεται και από τη διαστρωμάτωση του ελληνικού λεξιλογίου, το οποίο αποτελείται: α) από λέξεις αρχικές ινδοευρωπαϊκές, προελληνικές και άλλες, που κληρονομημένες ούζονται έως σήμερα ενεργές και ονομάζονται λαϊκές λέξεις β) από αρχαίες και μεσαιωνικές λέξεις (καθηγητής, γυμνάσιο κτλ.) που τις ανέσυραν από τη λήθη οι λόγιοι ή τις κατασκεύασαν από αρχαιοελληνικά δομικά υλικά (ατμομηχανή, τηλεγράφος κτλ.), για να εκφράσουν έννοιες της επιστήμης κτλ., και που ονομάζονται λόγιες λέξεις γ) από λέξεις ξενικές προέλευσης που αφομοιώθηκαν από την ελληνική γλώσσα και που έχουν γίνει, και λέγονται, κι αυτές λαϊκές λέξεις (κάστρο, σπίτι κτλ.) δ) από απροσάρμοστες ξένες λέξεις (τρακτέρ, γκόλφ κτλ.).

Ξένες λέξεις και μάλιστα απροσάρμοστες εισέρχονται και σήμερα στην ελληνική γλώσσα εξαιτίας της εισόδου

της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και της γενίκευσης του ανθρώπινου πολιτισμού. Η θέση μας απέναντι σ' αυτές είναι δεδομένη: Όταν οι ξένες λέξεις δεν έχουν γίνει λαϊκές, τις αντικαθιστούμε με αντίστοιχες ελληνικές, και όταν δεν υπάρχουν, τις κατασκευάζουμε εύχως, συντομες, ευκολονόητες, ώστε να ζωντανεύουν τις έννοιες. Οπωσδήποτε δεν είναι φρόνιμο να δημιουργούμε νόθες γλωσσικές καταστάσεις, οι οποίες οδηγούν σε εξάρτηση και σε νόθευση της σκέψης. Έπειτα, όταν υποχωρούν οι γλώσσες, υποχωρούν και οι πολιτισμοί που αυτές εκφράζουν. Άλλωστε η γλώσσα είναι πολιτισμός. Αυτά οφείλει να τα φροντίσει η Ενωμένη Ευρώπη. Το μέλλον της είναι, πρέπει να είναι, πολυγλωσσικό, δηλαδή πολυπολιτισμικό. Κάθε γλώσσα και πολιτισμός. Εξάλλου πλήθος ελληνικές λέξεις χρησιμοποιούνται στις ευρωπαϊκές γλώσσες και στην διεθνή επιστημονική ορολογία.

Συνάγεται από όλα αυτά ότι οι χρήστες της ελληνικής γλώσσας, παράλληλα με το σημερινό γλωσσικό υλικό, έχουν τη δυνατότητα να αντλούν από το βαθύ γλωσσικό παρελθόν τους και να ενεργοποιούν, σύμφωνα με τους μορφολογικούς και συντακτικούς νόμους της σημερινής μορφής της γλώσσας τους, λέξεις, εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο, χωρίς να αναμειγνύουν τα τυπικά τα οποία διαμόρφωσε κατά τη διαχρονική πορεία της η ελληνική γλώσσα. Αυτά σημαίνουν ότι λέξεις θα παρούμε, εφόσον μας είναι αναγκαίες, και από την αρχαιοελληνική και από την ελληνιστική και από τη μεσαιωνική και από τη νεότερη περίοδο της ελληνικής γλώσσας και από τη λόγια γλώσσα και από τις διαλέκτους και από τα ιδιώματα, από παντού, φτάνει να τις προσαρμόζουμε στο τυπικό της Δημοτικής / Κοινής Νεοελληνικής. Υπάρχει ένας γλωσσικός πλούτος που χύνεται από πολλά κανάλια στην κοίτη του νεοελληνικού λόγου και τη δυναμώνει. Όλος αυτός ο θησαυρός της γλώσσας είναι ελληνικός και οφείλουμε να τον μελετούμε και να τον χρησιμοποιούμε. Μέσα του αντιβουίζει ολόκληρος ο ωκεανός του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής ιστορίας. Στους ήχους του και στους τύπους του και στις συντάξεις του ριζώνει η ιστορία μας, η σκέψη μας και το ουναισθημά μας. Κριτήριο της επιλογής του δραστικού κάθε φορά λόγου αποτελεί η χρήση του (usus poigra loquendi) και η αποτελεσματικότητά του. Αυτό είναι το ασφαλές κριτήριο που διακρίνει τα ενεργά γλωσσικά στοιχεία από τα ανενεργά. Τα ενεργά, άλλωστε, γλωσσικά στοιχεία (λέξεις κτλ.) δεν παραμένουν τα ίδια για όλες τις περιόδους της γλωσσικής μας ιστορίας. Όλα εξαρτώνται από τις διαμορφούμενες κάθε φορά κοινωνικές συνθήκες, Γι' αυτό και τα γλωσσικά υλικά κάθε γλώσσας βρίσκεται σε μια διαρκή ροή.

Έτσι η ελληνική γλώσσα, από τη μια μεριά, τροφοδοτεί το γλωσσικό της παρόν με όλες τις πηγές της, αφού παράλληλα με τη ζωή πλαστικότητα της έχει την ευχέρεια να αντλεί και από τη λόγια γλώσσα και από τη γλωσσική της παράδοση (διαχρονία), ενώ, από την άλλη, πειθαρχεί αλόκληρον ταν λεκτικό της θησαυρο (παρελθοντικό και παροντικό) στα σημερινά ενεργά γλωσσικά της επίπεδα: μορφαλαγικά, φωναλογικά κτλ. (ουγχρονία). Αυτός είναι και ο χρυσός κανόνας που αξιολογεί ολόκληρο τον πλούτο μας τον γλωσσικό.

Άλλωστε, εκτός από την επιστήμη, η οποία μας λέει ότι στη γλώσσα η χρήση δημιουργεί το νόμο (usus fecit legem), αυτό είναι και το πνεύμα του Νόμου 309 του 1976, με τον οποίο η ελληνική Παλιτεία καθιερώνει τη Νεοελληνική, δηλαδή τη Δημοτική, επίσημη γλώσσα της Γενικής Εκ-

παιδείας: "Γλώσσα διδασκαλίας, αντικείμενον διδασκαλίας και γλώσσα των διδασκικών βιβλίων εις όλας τας βαθμίδας της Γενικής Εκπαιδείσεως είναι από του σχολικού έτους 1976-1977 η Νεοελληνική. Ως Νεοελληνική γλώσσα νοείται η διαμορφωθείσα εις πανελλήνιον εκφραστικόν όργανον υπό του Ελληνικού Λαού και των δοκίμων συγγραφέων του Έθνους Δημοτική, συντεταγμένη, άνευ ιδιωματοισμών και ακροτήτων".

Αυτή, λοιπόν, τη γλώσσα μας τη Νεοελληνική, τη Δημοτική δηλαδή, που λέγεται και Κοινή Νεοελληνική καλούμαστε και από την επιστήμη και από τις κοινωνικές μας ανάγκες και από τον Νόμο να θεραπεύσουμε. Είναι η σημερινή μορφή της ελληνικής γλώσσας, όπως αυτή εξελίχθηκε / διαμορφώθηκε διαχρονικά στο στόμα και στη γραφίδα των Ελλήνων. Είναι δηλαδή η Αρχαία Ελληνική γλώσσα στη σημερινή της μορφή. Γιατί η σημερινή μας γλώσσα δεν είναι εγγονή ή θυγατέρα της Αρχαίας Ελληνικής, παρά είναι η ίδια η Αρχαία Ελληνική μεταπλασμένη (φωναλογικά, μορφολογικά, σημασιολογικά και συντακτικά) από το χρόνο, τις κοινωνικές ανάγκες και τη χρήση.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της ελληνικής γλώσσας, όπως και κάθε γλώσσας, είναι τα γλωσσικά επίπεδά της (γλωσσικές ποικιλίες) τα οποία στοιχούν σε κοινωνικά επίπεδα. Μιλούμε, άλλωστε, με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό χρόνο, σε διαφορετικό τόπο, με διαφορετικά πρόσωπα για διαφορετικά θέματα όλα εξαρτώνται από το ποιος μιλάει, σε ποιον, με ποιο θέμα και για ποιον λόγο.

• Έτσι, η γλώσσα μας λειτουργεί με πλήθος γλωσσικές ποικιλίες, γεωγραφικές (ιδιώματα, διάλεκτοι) και κοινωνικές (ειδικές γλώσσες κτλ.). Σκοπός μας είναι η μελέτη ολόκληρου αυτού του γλωσσικού θησαυρού και η αξιοποίησή του κατά τις κοινωνικές και επικοινωνιακές περιστάσεις / συνθήκες. Μία από αυτές τις γλωσσικές ποικιλίες είναι εκείνη την οποία καλλιεργούμε στο σχολείο. Είναι η γλωσσική ποικιλία στην οποία γράφονται τα σχολικά βιβλία, οι εργασίες / εκθέσεις των μαθητών κτλ. Σ' αυτήν γίνεται η διδασκαλία, και συναρτάται αυτή με τη γλώσσα που μιλιέται στα αστικά κέντρα της χώρας και που γράφεται από τους δοκίμους Έλληνες συγγραφείς. Η ίδια γλωσσική ποικιλία καλλιεργείται στην επιστήμη, στη διοίκηση, στα γράμματα, στις τέχνες κτλ., προσαρμοζόμενη κάθε φορά στις συγκεκριμένες (διοικητικές κτλ.) επικοινωνιακές συνθήκες.

1. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το Πρόγραμμα Σπουδών για τη Γλωσσική Διδασκαλία (Γυμνασίου και Λυκείου) περιέχει και καθορίζει:

1. τους γενικούς στόχους της Γλωσσικής Διδασκαλίας
2. τους επιμέρους στόχους της Γλωσσικής Διδασκαλίας που αφορούν την ανάπτυξη διαφόρων πλευρών της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή
3. τα περιεχόμενα πάνω στα οποία θα κινηθεί η Γλωσσική Διδασκαλία
4. τις διδακτικές ενέργειες - δραστηριότητες με τις οποίες επιδιώκεται η κατάκτηση των επιμέρους στόχων
5. την παρεία εξέλιξης της Γλωσσικής Διδασκαλίας στις δύο βαθμίδες της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικιακή ανάπτυξη του μαθητή και τις στομικές του ιδιαιτερότητες. Καθορίζει, δηλαδή, τη διαβάθμιση της Γλωσσικής Διδασκαλίας κατά βαθμίδα εκπαίδευσης και κατά τάξη. Η διαβάθμιση αυτή στήριζεται, βέβαια, σε γενικές αρχές της γλωσσολογίας, αλλά είναι αρκετά ελαστική, έτσι ώστε η Γλωσσική Διδασκαλία από τη

μία πλευρά να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα στόχων, περιεχομένων και δραστηριοτήτων, ενώ από την άλλη πλευρά να προσαρμόζεται, ανάλογα με την ηλικιακή ανάπτυξη των μαθητών. Με βάση αυτό το σκεπτικό η διαβάθμιση μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

α) οι ίδιοι στόχοι, περιεχόμενα και δραστηριότητες μπορεί να αφορούν και τις τρεις τάξεις κάθε βαθμίδας ή ακόμη και τις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης, και απλώς γίνεται κάποια διαφοροποίηση ως προς το βαθμό δυσκολίας που παρουσιάζουν τα περιεχόμενα και οι προτεινόμενες δραστηριότητες

β) ορισμένοι στόχοι, περιεχόμενα και δραστηριότητες αφορούν μόνο την ανώτερη βαθμίδα (Λύκειο) ή μόνο τις ανώτερες τάξεις του Γυμνασίου και του Λυκείου.

Η διαβάθμιση που προτείνεται από το συγκεκριμένο Π.Σ. αναλύεται παρακάτω.

6. τις βασικές αρχές για την αξιολόγηση του γλωσσικού μαθήματος, οι οποίες είναι συμβατές με τη φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών.

Σχετικά με την οργάνωση του Προγράμματος Σπουδών ισχύουν τα παρακάτω:

1. Το Πρόγραμμα Σπουδών οργανώθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε η γλωσσική διδασκαλία να συμβάλει στη αυλική ανάπτυξη του μαθητή, κινούμενη αυγχρόνως προς τρεις κατευθύνσεις: α) τη συνειδητοποίηση του συστήματος της γλώσσας, β) την άσκηση στη χρήση της γλώσσας, η οποία, παράλληλα με την καλλιέργεια της εκφραστικής ικανότητας του μαθητή, συνεισφέρει και τη διανοητική και συναισθηματική του ανάπτυξη, γ) την άσκηση στη χρήση της γλώσσας ως εργαλείου μάθησης, η οποία επιτρέπει στο μαθητή να αφομοιώσει καλύτερα τα γνωστικά αντικείμενα διαφόρων περιοχών μάθησης, ενώ παράλληλα βελτιώνει τη γλωσσική του ικανότητα.

2. Οι επιμέρους στόχοι, περιεχόμενα και δραστηριότητες για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο ακολουθούν τη διάκριση του λόγου σε Α "Ακρόαση και Κατανόηση" (Ακούω και Κατανοώ), Β "Προφορική έκφραση" (Μιλώ), Γ "Ανάγνωση και Κατανόηση γραπτών κειμένων" (Διαβάζω και Κατανοώ) και Δ "Παραγωγή γραπτού λόγου" (Γράφω).

Αναγνωρίζεται, βέβαια, ότι η προτεινόμενη διάκριση στους παραπάνω τομείς είναι σε κάποιο βαθμό τεχνητή, γιατί οι τομείς αυτοί ανδένονται άρρηκτα, τόσο στην επικοινωνία μας στη ζωή όσο και κατά τη διαδικασία της γλωσσικής διδασκαλίας μέσα στην τάξη. Έτσι στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας η παράληψη λόγου (προφορικού ή γραπτού) οδηγεί στην παραγωγή λόγου (προφορικού ή γραπτού) και το αντίστροφο, π.χ. ο μαθητής παρακολουθεί μια αυζήτηση και καλείται να παρέμβει ως ομιλητής ή να καταγράψει τις παρατηρήσεις και τα σχόλιά του, διαβάζει ένα κείμενο και καλείται να σχολιάσει προφορικά ή γραπτά τις απόψεις του συγγραφέα κτλ. Παρ' όλα αυτά η προτεινόμενη διάκριση θεωρήθηκε σκόπιμη, γιατί εξυπηρετεί τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών, εφόσον επιτρέπει, από τη μία πλευρά, να προβληθούν ιαδύτητα και οι τέσσερις τομείς στους οποίους οφείλει να ασκηθεί ο μαθητής, για να καλλιεργήσει τη γλωσσική του ικανότητα, και από την άλλη πλευρά, να καθοριστούν με μεγαλύτερη σαφήνεια οι στόχοι της γλωσσικής διδασκαλίας και οι προτεινόμενες διδακτικές ενέργειες.

3. Η οργάνωση του Προγράμματος Σπουδών έλαβε, επίσης, υπόψη: α) ότι ο λόγος εκφέρεται με ορισμένους

βασικούς τρόπους, τον περιγραφικό, τον αφηγηματικό, τον κριτικό / αποφαντικό, καθώς επίσης και με τις ποικίλες μείξεις των τρόπων αυτών, και β) ότι από τους τρόπους αυτούς και από τις μείξεις τους προκύπτουν διάφορα είδη λόγου (δοκίμιο, χρονογράφημα, ημερολόγιο, βιογραφικό αημείωμα κτλ.).

4. Η οργάνωση του Προγράμματος Σπουδών έλαβε, ακόμη, υπόψη ότι η αυειδητοποίηση του αυστήματος της γλώσσας είναι απαραίτητη για την αποτελεσματικότερη χρήση της γλώσσας. Κρίθηκε, επομένως, ακόπιμο σχετικά με τη διαβάθμιση των στόχων, των περιεχομένων και των δραστηριοτήτων στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο να οργανωθεί το Π.Σ. ως εξής:

α) Στο Γυμνάσιο δίνεται έμφαση στη διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων (γραμματική, σύνταξη, ορθογραφία, στίξη, παραγωγή, σύνθεση κτλ.), τα οποία χρησιμοποιεί ο μαθητής, για να παραγάγει λόγο. Παράλληλα εισάγεται ο μαθητής στους τρόπους του λόγου, με έμφαση στους τρόπους της περιγραφής και της αφήγησης στην Α' και Β' τάξη, τους οποίους χρησιμοποιεί για να παραγάγει λόγο βιωματικό, προφορικό ή γραπτό, που απευθύνεται κυρίως σε οικείο δέκτη, Βαθμιαία, εξάλλου, εισάγεται ο μαθητής στον κριτικό / αποφαντικό λόγο, κυρίως, στη Γ' τάξη, ενώ αρχίζει σταδιακά να απευθύνεται σε ολοένα ευρύτερο ακροατήριο και σε λιγότερο οικείο δέκτη.

β) Στο Λύκειο, με δεδομένη τη συνειδητοποίηση του συστηματικού της γλώσσας, ο μαθητής ασκείται πλέον αυστηματικά στους τρόπους του λόγου και στην παραγωγή ποικίλων ειδών λόγου. Ειδικότερα στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου η διδασκαλία εστιάζεται στον περιγραφικό, στον αφηγηματικό τρόπο και στις ποικίλες μείξεις τους με τον αποφαντικό τρόπο, ενώ στη Γ' λυκείου η διδασκαλία εστιάζεται στον αποφαντικό τρόπο και στις μείξεις του με του άλλους δύο τρόπους. Παράλληλα ενισχύεται η άσκηση του μαθητή σε λόγο που απευθύνεται σε ευρύτερο ακροατήριο και μη οικείο δέκτη, ενώ καλλιεργείται αυγχρόνως αυστηματικά η ικανότητά του να χειρίζεται την επίσημη γλωσσική ποικιλία. Συνεχίζεται, εξάλλου, αλλά με επιλεκτικό τρόπο, η μελέτη των μορφοσυντακτικών φαινομένων. Ο μαθητής καλείται να επανεξετάσει ορισμένα σύνθετα μορφοσυντακτικά φαινόμενα, τα οποία διδάχτηκε στο Γυμνάσιο, για να τα κατανοήσει σε βάθος και να τα εμπειώσει καλύτερα.

Στο Λύκειο, επιπλέον, ο μαθητής διδάσκει αυστηματικά την οργάνωση του λόγου με διάφορους τρόπους (με αιτιολόγηση, με αύγκριση και αντίθεση, με ορισμό, με διαίρεση, κτλ.), ασκείται στη χρήση του προσχεδιασμένου προφορικού λόγου, κατανοεί τις διαφορές λειτουργίες της γλώσσας και επιλέγει την κατάλληλη, ανάλογα με το ακοπό που επιδιώκει κάθε φορά.

2. Γενικοί στόχοι της Γλωσσικής Διδασκαλίας

• Να κατακτήσουν οι μαθητές/τριες το βασικό όργανο επικοινωνίας της γλωσσικής τους κοινότητας, ώστε να αυναπτυχθούν διανοητικά και συναισθηματικά, αποκτώντας τις απαραίτητες για την ηλικία τους γνώσεις και κατανοώντας αυγχρόνως την αξία της τέχνης και γενικά την αξία των ανθρώπινων αξιών.

• Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες τη σημασία του λόγου για τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, ώστε είτε ως πομποί είτε ως δέκτες του λόγου να μετέχουν στα κοινά ως ελεύθεροι δημοκρατικοί πολίτες με κριτική και υ-

πεύθυνα στάση για τα ζητήματα της εθνικής τους καθώς και της παγκόσμιας κοινότητας.

- Με την κατάκτηση της γλώσσας να εξελιχθούν οι μαθητές/τριες σε άτομα με ολοκληρωμένη προαωπικότητα, αυτοπεποίθηση και δημιουργική σκέψη.

- Να εκτιμήσουν τη σημασία της γλώσσας ως βασικού φορέα της έκφρασης και του πολιτισμού κάθε λαού.

- Να επισημάνουν οι μαθητές/τριες τη δομή και τις ιδιαιτερότητες της εθνικής τους γλώσσας.

- Να εκτιμήσουν οι μαθητές/τριες την πολιτιστική τους παράδοση της οποίας βασικό στοιχείο και φορέας είναι η γλώσσα, σεβόμενοι συγχρόνως τη γλώσσα και τις πολιτιστικές αξίες άλλων λαών.

- Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι οι αλληλοεπιδράσεις των λαών αποτυπώνονται και στη γλώσσα τους.

- Να σέβονται τη γλώσσα κάθε λαού, ως βασικό στοιχείο του πολιτισμού τους και να προετοιμάζονται να ζήσουν ως πολίτες σε μια πολυπολιτισμική Ευρώπη.

Ειδικότερα με τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας επιδιώκεται:

- Να αναγνωρίσουν και να εκτιμήσουν οι μαθητές/τριες τη μακρόχρονη πορεία της ελληνικής γλώσσας και τον πλούτο των διαλεκτικών της μορφών.

- Να είναι σε θέση οι μαθητές/τριες να αναγνωρίζουν τα δομικά και γραμματικά στοιχεία την νεοελληνικής γλώσσας στον προτασιακό και κειμενικό λόγο, ώστε να κατανοούν και να αιτιολογούν και τις τυχόν παρεκκλίσεις ή ανατραπές των παραπάνω στοιχείων.

- Να αναγνωρίζουν και να αιτιολογούν οι μαθητές τις επιδράσεις άλλων γλωσσών στη νεοελληνική γλώσσα.

- Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η προσπάθεια για τη βελτίωση του γλωσσικού επιπέδου δεν περιορίζεται μόνο στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας, αλλά εκτείνεται σε όλα τα μαθήματα και σε όλες τις εκδηλώσεις και δραστηριότητες της σχολικής και εξωσχολικής ζωής.

- Να ασκηθούν οι μαθητές/τριες στο να επιλέγουν και να χρησιμοποιούν με επιτυχία το ανάλογο επίπεδο λόγου σε κάθε περίπτωση επικοινωνίας.

- Να αναγνωρίζουν οι μαθητές/τριες τις διάφορες μορφές λόγου, π.χ. ημερολόγιο, βιογραφικό σημείωμα, επιστολή κτλ. και να τα χρησιμοποιούν με το πιο κατάλληλο για την περίπτωση επίπεδο λόγου.

- Να αναγνωρίζουν οι μαθητές/τριες τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά στοιχεία της νεοελληνικής γλώσσας.

- Να εκτιμήσουν την αξία του διαλόγου και να ασκηθούν στο είδος αυτό του λόγου -βασικού στοιχείου του δημοκρατικού πολιτεύματος- καθώς και στην κριτική αντιμετώπιση των διαφόρων απόψεων.

- Δεδομένου ότι οι λέξεις είναι φορείς εννοιών επιδιώκεται η διεύρυνση του λεξιλογίου των μαθητών. Γι' αυτό το λόγο απαιτείται και η συστηματικότερη χρήση των λεξικών στη γλωσσική διδασκαλία.

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές με τους χώρους των βιβλιοθηκών και γενικά των κέντρων πληροφόρησης και τεκμηρίωσης, από όπου μπορούν να αντλούν τις απαραίτητες για κάθε περίπτωση πληροφορίες.

- Να καθιερωθούν οι ερευνητικές εργασίες στη γλωσσική διδασκαλία, ώστε να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες στην άντληση και συλλογή στοιχείων και πληροφοριών και στην παραγωγή λόγου τεκμηριωμένου και σύνθετου.

- Να αναπτυχθεί με τις ερευνητικές εργασίες πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας στη σχολική και εξωσχολική ζωή.

- Να μπορούν οι μαθητές να συγκεντρώνουν στοιχεία και πληροφορίες από διάφορες πηγές (γραπτές ή προφορικές), να τις επεξεργάζονται και τέλος να συνθέτουν μια εργασία στην οποία να εκφράζουν και να τεκμηριώνουν τις δικές τους απόψεις και ιδέες.

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες με την τεχνολογία της πληροφορικής, ώστε να μπορούν να διαβάζουν και να γράφουν κείμενα μέσω των Η/Υ και να επικοινωνούν μέσω των Η/Υ ως πομποί ή δέκτες.

- Να συνδεθεί η παραγωγή λόγου με τη δραματοποίηση, ώστε οι μαθητές/τριες να εξοικειώνονται με τη χρήση της γλώσσας σε ποικίλους ρόλους και καταστάσεις της ζωής.

- Ως προς τους μαθητές/τριες που δεν έχουν την ελληνική ως πρώτη / μητρική γλώσσα (αλλοδαποί, παλινοστούντες) επιδιώκεται η εξοικείωση και εκμάθηση της ελληνικής με τη χρήση της πρώτα σε ρεαλιστικές καταστάσεις της σχολικής και εξωσχολικής ζωής, με σεβασμό όμως συγχρόνως και προς την πρώτη / μητρική γλώσσα των μαθητών/τριών αυτής της κατηγορίας.

-Να διακρίνει τα στοιχεία της ομιλίας (το λεκτικό εκφώνημα, τα παραγλωσσικά γνωρίσματα, τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα).

**Τα στοιχεία της ομιλίας (λεκτικό εκφώνημα, παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά γνωρίσματα)*

-Να αρχίσει να συνειδητοποιεί τη σημασία των παραγλωσσικών και των εξωγλωσσικών γνωρισμάτων της ομιλίας.

-Να κατανοήσει τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν τα διάφορα τεχνικά μέσα (διάυλοι) επικοινωνίας και πώς προσαρμόζεται ο λόγος του ομιλητή ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε τεχνικού μέσου.

**Ιδιαιτερότητες των τεχνικών μέσων (διάυλων) της επικοινωνίας, και επίπεδο λόγου / ύφους*

-Να αρχίσει να συνειδητοποιεί τους παράγοντες της επικοινωνίας στον προφορικό λόγο. Να προσέχει, δηλαδή, σε μια πρώτη φάση, πώς ο προφορικός λόγος διαμορφώνεται ανάλογα με το ποιος μιλάει, σε ποιον, για ποιο σκοπό, με ποιο θέμα, κτλ. Να αντιληφθεί, επίσης, ότι το είδος λόγου που προκύπτει (προφορική είδηση, συνέντευξη, διάλογος, κτλ.) απαιτεί την ανάλογη γλωσσική ποικιλία.

**Είδη προφορικού λόγου, με διαφορετική γλωσσική ποικιλία.*

-Να κατανοήσει ότι, εκτός από τον διάυλο, και η περίσταση επικοινωνίας επηρεάζει το λόγο του ομιλητή.

-Σε επικοινωνιακές περιστάσεις στην τάξη, ακούει π.χ. τη φράση "θα έρθεις απόψε" να προφέρεται με διάφορους τρόπους (σε διάφορους τόνους) και προσέχει τις διαφορετικές νοηματικές αποχρώσεις που μπορεί να πάρει το λεκτικό εκφώνημα.

-Προσπαθεί να αντιληφθεί σαφέστερα ένα λεκτικό μήνυμα προσέχοντας την έκφραση του προσώπου του πομπού και τις κινήσεις του.

Αντιλαμβάνεται, επίσης, ότι το λεκτικό μήνυμα μπορεί, ενδεχομένως, να αντικατασταθεί από τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα.

-Κατανοεί π.χ. ότι η τηλεόραση απαιτεί έναν άλλο λόγο από εκείνον του ραδιοφώνου.

-Ακούει / παρακολουθεί μια συζήτηση, μια μουσική εκπομπή που απευθύνεται στους νέους, ένα δελτίο καιρού, κτλ., και προσδιορίζει τους παράγοντες της επικοινωνίας. Με βάση τους παράγοντες της επικοινωνίας προσέχει τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται σε κάθε περίπτωση, π.χ. το ειδικό λεξιλόγιο στο δελτίο καιρού, το ανεπίσημο λεξιλόγιο στη νεανική μουσική εκπομπή, το επίσημο επίπεδο λόγου στη συζήτηση, κ.ο.κ.

*Περιγραφικός και
αφηγηματικός τρόπος*

-Να παρακολουθεί ο μαθητής και να κατανοεί προφορικές περιγραφές και αφηγήσεις.

**Προφορικές περιγραφές και αφηγήσεις*

-Προσέχει τις περιγραφές και τις αφηγήσεις που ακούει, και κατανοεί το περιεχόμενό τους.

-Συγκρατεί τα σημεία που του έκαναν εντύπωση, π.χ. σε μια περιγραφή προσώπου, στην περιγραφή ενός τόπου, ενός μουσείου, μιας συναυλίας κτλ.

-Προσέχει την εξέλιξη των γεγονότων σε μια αφήγηση, π.χ. σε ένα παραμύθι, στην αφήγηση ενός ευχάριστου περιστατικού, μιας δυσάρεστης εμπειρίας, κτλ.

-Να προσέχει το ρόλο ορισμένων λέξεων στις περιγραφές και στις αφηγήσεις.

-Παρατηρεί πώς π.χ. τα επίθετα χρωμάτισαν - τόνισαν την περιγραφή του προσώπου ή του τόπου που άκουσε· πώς τα ρήματα, οι χρονικοί προσδιορισμοί κτλ. τον βοήθησαν να παρακολουθήσει την εξέλιξη του παραμυθιού ή της συναρπαστικής περιπέτειας που άκουσε, κ.ο.κ.

*Αποφαντικός /
κριτικός τρόπος
Διάλογος*

Επιχειρηματολογία

-Να κατανοεί τα επιχειρήματα ενός ομιλητή και να κρίνει τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει (ο ομιλητής).

**Προφορικός λόγος με επιχειρηματολογία*

-Διακρίνει τα βασικά επιχειρήματα στο λόγο ενός ομιλητή και τα σχολιάζει.

-Να παρακολουθεί συζητήσεις και να αξιολογεί την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρημάτων που χρησιμοποιούν οι ομιλητές.

**Συζητήσεις (ζωντανές, μαγνητοφωνημένες, μαγνητοσκοπημένες)
Αξιολόγηση των επιχειρημάτων των ομιλητών*

-Κατανοεί ως ακροατής μιας συζήτησης τη θέση των ομιλητών με τη γνώση που απέκτησε για τα γνωρίσματα και την οργάνωση του προφορικού λόγου σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας και σχολιάζει την πειστικότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρημάτων ή των συμπερασμάτων τους.

-Παρακολουθεί τη μαγνητοσκόπηση μιας συζήτησης που έγινε στην τάξη, εντοπίζει τα επιχειρήματα των συμμαθητών του, αλλά και τα δικά του, τα σχολιάζει και τα αξιολογεί.

Το σύστημα της γλώσσας (μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)

-Να αντιληφθεί τη χρήση των κατάλληλων μορφοσυντακτικών φαινομένων σε ορισμένη περίπτωση επικοινωνίας.

**Χρήση κατάλληλων μορφοσυντακτικών φαινομένων και λεξιλογίου.*

-Προσέχει, ανάλογα με την περίπτωση της επικοινωνίας:

- την επιλογή των λέξεων (ουσιαστικών, επιθέτων, ρημάτων, προσδιορισμών κτλ.) από τον πομπό, κυρίως σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο
- την ακρίβεια και τη σαφήνεια του λεξιλογίου
- την επιλογή του ρηματικού προσώπου, του χρόνου κτλ.
- τη χρήση της κυριολεκτικής ή της μεταφορικής γλώσσας, π.χ. σε μια περιγραφή τοπίου, σε μια αφήγηση ενός ευχάριστου συμβάντος κτλ., και τις επιπτώσεις που έχει η μια ή η άλλη γλώσσα στο ύφος του κειμένου.

Οργάνωση και συνοχή του προφορικού λόγου

-Να εντοπίζει τις βασικές ιδέες στο λόγο ενός ομιλητή.

**Τα βασικά σημεία στο λόγο του ομιλητή και η διάρθρωση του λόγου*

-Ακούει προσεχτικά τους ομιλητές, ώστε να αντιληφθεί τα βασικά σημεία της συζήτησης.

-Να αρχίσει να προσέχει την οργάνωση και τη συνοχή του λόγου ενός ομιλητή.

-Αρχίζει να προσέχει τον τρόπο με τον οποίο οργανώνει και συνέχει το λόγο του ο ομιλητής / οι ομιλητές· προσέχει π.χ. τον πρόλογο και τον επίλογο του ομιλητή, τις διαρθρωτικές λέξεις κτλ.

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην «Ακρόαση και κατανόηση του λόγου» ("Ακούω και κατανοώ") αφορούν όλες τις τάξεις του γυμνασίου (τα σχετικά με τον "αποφαντικό - κριτικό τρόπο" κυρίως τη Γ' Γυμνασίου) αρκεί να προσαρμοστούν κατάλληλα ως προς το βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται.

II. Προφορική έκφραση

(Μιλώ)

Στόχοι

Περιεχόμενα

Λιδακτικές ενέργειες-
Δραστηριότητες

Επιδιώκεται:

Ο μαθητής στην τάξη:

- Τα γνωρίσματα του προφορικού και του γραπτού λόγου στην επικοινωνία*
- *Ο μαθητής ως πομπός προφορικών μηνυμάτων*
- *Διευκρινίσεις, εξηγήσεις στον προφορικό λόγο.*
- *Παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά στοιχεία*
- *Χρήση των τεχνικών μέσων για την προφορική επικοινωνία*
- *Πληροφορίες, ερωτήσεις*
- *Επιλογή του κατάλληλου*
- Να χρησιμοποιεί ο μαθητής τον προφορικό λόγο, για να εκφράσει διάφορα μηνύματα.
- Να λαμβάνει υπόψη του ο μαθητής, ως πομπός, τις αντιδράσεις του δέκτη, για να κάνει σαφέστερο το λόγο του.
- Να χρησιμοποιεί κατάλληλα τα παραγλωσσικά και τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα της ομιλίας, για να κάνει το λόγο του πιο παραστατικό.
- Να αντιληφθεί τις ειδικές απαιτήσεις των διαφόρων τεχνικών μέσων (διαύλων) της επικοινωνίας στον προφορικό λόγο, ώστε να μπορεί να προσαρμόζει κάθε φορά ανάλογα το λόγο του.
- Να χρησιμοποιεί τον προφορικό λόγο για να καλύψει τις ανάγκες της καθημερινής ζωής.
- Να εκφράζεται προφορικά με
- Ασκείται να εκφράζει με λόγο προφορικό τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις εντυπώσεις του κτλ.
- Ως πομπός, διευκρινίζει / εξηγεί ορισμένα σημεία του λόγου του, τα οποία αντιλαμβάνεται ότι δεν έγιναν πλήρως κατανοητά..
- Αλλά και ως δέκτης, ζητά διευκρινίσεις / εξηγήσεις από τον ομιλητή.
- Χρησιμοποιεί τον κατάλληλο επιτονισμό, την κατάλληλη χροιά της φωνής κτλ., τις αρμόζουσες εκφράσεις του προσώπου και χειρονομίες, σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας.
- Χρησιμοποιεί, σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας στην τάξη, με τις κατάλληλες ασκήσεις δραματοποίησης, διαφορετικό λόγο σε μια τηλεφωνική συνδιάλεξη από ό,τι σε μια τηλεοπτική συνέντευξη ή σε μια ραδιοφωνική ανακοίνωση, κ.ο.κ.
- Ζητά και δίνει πληροφορίες με ακρίβεια και σαφήνεια, σε κατάλληλες περιστάσεις επικοινωνίας.
- *Κατά την ώρα της διδασκαλίας ή σε συζήτηση στην τάξη διατυπώνει ερωτήματα με κατάλληλο τρόπο.

άνεση και με το κατάλληλο επίπεδο ύψους απευθυνόμενος σε ποικίλους αποδέκτες.

Περιγραφικός τρόπος

-Να περιγράφει χώρους, αντικείμενα, πρόσωπα κτλ., οργανώνοντας κατάλληλα το λόγο του στον άξονα του χώρου.

**Οργάνωση της περιγραφής*

-Χρησιμοποιεί λόγο καθημερινό ή περισσότερο επιμελημένο και επίσημο ανάλογα με την περίπτωση της επικοινωνίας.

-Οργανώνει την περιγραφή του παραγωγικά (περιγράφοντας πρώτα το όλο και ύστερα τα μέρη), περιγράφει ένα αντικείμενο από πάνω προς τα κάτω ή από έξω προς τα μέσα κτλ., ανάλογα με την περίπτωση.
*Τονίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην περιγραφή του προσώπου, κτλ.

Αφηγηματικός τρόπος

-Να αφηγείται γεγονότα πραγματικά ή πλαστά, οργανώνοντας κατάλληλα το λόγο του στον άξονα του χρόνου.

**Οργάνωση της αφήγησης*

-Σε κατάλληλες περιστάσεις στην τάξη αφηγείται και στην αφήγησή του ακολουθεί, συνήθως, χρονολογική σειρά στην εξέλιξη των γεγονότων, αλλά ορισμένες φορές χρησιμοποιεί και την αναδρομική αφήγηση.

*Σκιαγραφεί με προσοχή τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος στα γεγονότα της αφήγησης και, στο βαθμό που μπορεί, αιτιολογεί τις πράξεις τους.

Περιγραφικός και αφηγηματικός τρόπος

-Να περιγράφει και να αφηγείται, κυρίως σε ακροατήριο που του είναι οικείο, αντικείμενα και γεγονότα που σχετίζονται με τις εμπειρίες του.

**Περιγραφές και αφηγήσεις με περιεχόμενο σχετικό με τις εμπειρίες του μαθητή
Οικείο ακροατήριο (δέκτης)*

-Περιγράφει αντικείμενα και καταστάσεις που ανήκουν στο άμεσο περιβάλλον του· αφηγείται βιοματικές ιστορίες. Απευθύνεται σε ακροατήριο που του είναι οικείο, ώστε ο λόγος του είναι απλός και φυσικός.

-Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να χρησιμοποιήσει ακόμα και ιδιωτισμούς.

**Σκοπός της περιγραφής / αφήγησης και επίπεδα ύψους*

-Λαμβάνει υπόψη του τις παραμέτρους της επικοινωνίας

-Να προσαρμόζει το λόγο του ανάλογα με το σκοπό για τον

οποίο περιγράφει / αφηγείται.

και προσαρμόζει ανάλογα το λόγο του, π.χ. χρησιμοποιεί διαφορετικό επίπεδο ύφους, όταν περιγράφει στο φίλο του το μουσείο που επισκέφθηκε και όταν το παρουσιάζει σε ραδιοφωνική εκπομπή· χρησιμοποιεί διαφορετικό επίπεδο ύφους όταν αφηγείται στους φίλους του ένα περιστατικό από το διάλειμμα και όταν το αναφέρει στο διευθυντή του σχολείου, κ.ο.κ.

**Περιγραφές και αφηγήσεις από διάφορα μαθήματα*

-Να χρησιμοποιεί τις γνώσεις του για την οργάνωση και τη συνοχή του περιγραφικού και του αφηγηματικού λόγου σε όλα τα μαθήματα, όταν του δίνεται η ευκαιρία.

-Περιγράφει με σαφήνεια ένα πείραμα στη Χημεία, ένα φαινόμενο στη Βιολογία, τη μορφολογία ενός τόπου στη Γεωγραφία κτλ.· στο μάθημα της Ιστορίας αφηγείται παραστατικά ένα ιστορικό γεγονός, προσδιορίζοντας τον τόπο, το χρόνο, τα αίτια και τα αποτελέσματα του γεγονότος, κτλ.

*Αποφαντικός/Κριτικός τρόπος
Επιχειρηματολογία
Διάλογος
Άτυπες συζητήσεις

-Να χρησιμοποιεί κατάλληλα τον προφορικό λόγο σε άτυπες συζητήσεις.

- Οι μαθητές συζητούν σε ομάδες κάποιο συγκεκριμένο θέμα. Ο καθένας, στο πλαίσιο της ομάδας του, προσπαθεί να συμβάλει στην ανεύρεση επιχειρημάτων, προτάσεων κτλ. Στη συνέχεια κάθε ομάδα ανακοινώνει τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε.

**Οργανωμένες συζητήσεις*

-Να παίρνει μέρος σε οργανωμένες συζητήσεις και να συνηθίζει να σέβεται βασικούς κανόνες της συζήτησης.

-Παρουσιάζει κάποιο θέμα από συγκεκριμένη οπτική γωνία ή υποδύεται ρόλους σε συζητήσεις «στρογγυλής τραπέζης». Αξιοποιεί το χρόνο που του δίνεται, σέβεται το χρόνο των συνομιλητών του και διευκολύνει την πορεία της συζήτησης.

**Επιχειρηματολογία σε απλά και οικεία θέματα
Ευρύτερο οικείο ακροατήριο*

-Να εκφράζει την άποψή του για θέματα που του είναι οικεία

και να την αιτιολογεί.

**Επιχειρηματολογία
σε απαιτητικά θέματα
Ευρύτερο άγνωστο
ακροατήριο*

Να εκφράζει και να αιτιολογεί την άποψή του σε περισσότερο απαιτητικά θέματα, για ευρύτερο άγνωστο ακροατήριο.

** Αξιολόγηση του λόγου
άλλων ομιλητών*

-Να προσπαθεί να στέκεται κριτικά απέναντι στο λόγο άλλων ομιλητών και να αξιολογεί τα επιχειρήματά τους.

** Κριτική αποτίμηση*

-Να εκφράζει αιτιολογημένες κρίσεις για διάφορα θέματα.

-Διατυπώνει την άποψή του για θέματα που του είναι οικεία και την αιτιολογεί π.χ. σχετικά με το βιβλίο, την προστασία των δασών κτλ. Απευθύνεται σε ευρύτερο οικείο ακροατήριο (π.χ. μιλάει στους συμμαθητές της τάξης του ή σε συμμαθητές του ίδιου σχολείου).

-Στηρίζει με επιχειρήματα τις απόψεις του για θέματα που περιέχουν αφηρημένες έννοιες, όπως πολιτισμός, ανεργία, και αφορούν διάφορα κοινωνικά προβλήματα. Απευθύνεται σε ευρύτερο άγνωστο ακροατήριο, όπως οι μαθητές, ο σύλλογος των καθηγητών, ο σύλλογος γονέων από άλλα σχολεία, κ.ο.κ.

-Συζητά με τους συμμαθητές του σε ομάδες και αξιολογούν τα επιχειρήματα των συνομιλητών τους ή των ομιλητών σε μια συζήτηση (ζωντανή ή μαγνητοσκοπημένη) την οποία παρακολούθησαν.

-Περιγράφει έναν πίνακα ζωγραφικής / ένα γλυπτό που είδε σε κάποια αίθουσα τέχνης και εκφράζει την άποψή του γι' αυτό, αιτιολογώντας γιατί του άρεσε ή δεν του άρεσε το έργο.

-Αφηγείται ένα γεγονός / περιστατικό και προσπαθεί να κρίνει / αξιολογήσει τις ενέργειες των προσώπων που εμπλέκονται σε αυτό.

-Παρουσιάζει ένα βιβλίο, ένα κινηματογραφικό έργο, μια θεατρική παράσταση κτλ. και εκφράζει αιτιολογημένα την άποψή του.

-Οι μαθητές σε ομάδες, συζητούν και αξιολογούν τα κείμενα που οι ίδιοι έγραψαν,

γλώσσας
(μορφοσυντακτικά
φαινόμενα. Λεξιλόγιο,
οργάνωση του λόγου)
*Προφορική έκφραση
σωστή από γραμματική
και συντακτική άποψη

π.χ. ελέγχουν την οργάνωση,
την αλληλουχία των σκέψεων
κτλ.

-Να εφαρμόζει τους κανόνες
της γραμματικής και του
συντακτικού στον προφορικό
λόγο.

-Προσπαθεί να χρησιμοποιεί
σωστά τους γραμματικούς
τύπους και φροντίζει για τη
συντακτική σαφήνεια του λόγου
του.

*Φροντίζει για παράδειγμα,

-τη χρήση των ρηματικών
χρόνων με κατάλληλο τρόπο,
ανάλογα με το χρόνο (παρελθο-
ντικό, παροντικό, μελλοντικό)
στον οποίο αναφέρεται·

-τη χρήση του υποκειμένου στο
λόγο του, ώστε να υπάρχει
σαφήνεια·

-τη συμφωνία υποκειμένου και
ρήματος, κ.ο.κ.

* Ακρίβεια και σαφήνεια
ως προς τη χρήση του
λεξιλογίου

-Να φροντίζει για την ακρίβεια
και τη σαφήνεια του
λεξιλογίου που χρησιμοποιεί.

*Κατάλληλότητα
λεξιλογίου

-Χρησιμοποιεί λέξεις για τη
σημασία των οποίων δεν
αμφιβάλλει· προσέχει, επίσης, τη
συγκεκριμένη σημασία που
παίρνει η λέξη μέσα στα
συμφραζόμενα που τη
χρησιμοποιεί.

-Να χρησιμοποιεί ο μαθητής το
κατάλληλο λεξιλόγιο, ανάλογα
με το επίπεδο του ύφους που
απαιτεί η περίπτωση.

Οργάνωση του λόγου
*Συνοχή και
συνεκτικότητα στην
προφορική έκφραση.

-Χρησιμοποιεί ποικίλο
λεξιλόγιο, ανάλογα με το ύφος
του λόγου του. Προσπαθεί να
επιλέξει ανάμεσα σε συνώνυμα
την πιο κατάλληλη λέξη για την
περίσταση.

-Να οργανώνει κατάλληλα το
λόγο του, ώστε να αντιληφθεί
ο δέκτης τα κύρια σημεία του
λόγου του και τη λογική
αλληλουχία των επιχειρημάτων
του.

-Φροντίζει να διακρίνονται,
κυρίως στον προσχεδιασμένο
προφορικό λόγο, τα βασικά
τμήματα στο λόγο του (ο
πρόλογος, το κύριο μέρος, ο
επίλογος). *Χρησιμοποιεί
διαρθρωτικές λέξεις για να

**Η λογική αιτιολόγηση
στα άλλα μαθήματα*

συνδέσει τις ιδέες του μεταξύ τους.

*Προσπαθεί να τοποθετήσει τις σκέψεις του σε λογική σειρά (διευκολύνει την προσπάθειά του με σημειώσεις ή με πρόχειρο διάγραμμα).

-Να παρουσιάζει με λογική αλληλουχία τις σκέψεις του σε όποιο μάθημα τού δοθεί η ευκαιρία.

-Αναπτύσσει ένα θεώρημα στη φυσική ή στα μαθηματικά, μια αρχή στη Χημεία κ.ο.κ., με λογική αλληλουχία και συνέπεια.

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην «Προφορική έκφραση» («Μιλώ») αφορούν όλες τις τάξεις του Γυμνασίου (η επιχειρηματολογία σε απαιτητικά θέματα, για ευρύτερο άγνωστο ακροατήριο, κυρίως τη Γ' Γυμνασίου)· αρκεί, βέβαια, να προσαρμοστούν κατάλληλα ως προς το βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται.

Β. Γραπτή Επικοινωνία**Ι. Ανάγνωση και κατανόηση
ενός κειμένου
(Διαβάζω και κατανοώ)****Στόχοι****Επιδιώκεται:**

-Να αντιληφθεί ο μαθητής τη σημασία που έχουν οι διάφοροι κώδικες για την επικοινωνία, και τον ιδιαίτερο ρόλο του γλωσσικού κώδικα.

-Να συνειδητοποιήσει και να κατανοήσει τους παράγοντες της επικοινωνίας στο γραπτό λόγο.

-Να διαβάζει με ευχέρεια και ακρίβεια και να χρωματίζει κατάλληλα τη φωνή του, για να αποδώσει το νόημα του κειμένου.

-Να διαβάζει σιωπηρά, με ικανότητα συγκέντρωσης, για να κατανοήσει το κείμενο που διαβάζει.

Περιεχόμενα

*Τα γνωρίσματα του
γραφτού και του
προφορικού λόγου στην
επικοινωνία*

**Κώδικες της επικοινωνίας
Γλωσσικός κώδικας*

**Παράγοντες της
επικοινωνίας. Πομπός -
δέκτης - μήνυμα - σκοπός,
τόπος και χρόνος κτλ.*

**Ανάγνωση ποικίλων
κειμένων*

**Μελέτη ποικίλων κειμένων*

**Διδακτικές ενέργειες -
Δραστηριότητες.****Ο μαθητής στην τάξη:**

-Με κατάλληλα παραδείγματα συνειδητοποιεί ότι υπάρχουν διάφοροι κώδικες επικοινωνίας, π.χ. ο κώδικας της οδικής κυκλοφορίας, ο κώδικας των νευμάτων και των κινήσεων, ο κώδικας της γλώσσας κτλ.

-Μελετάει διάφορα κείμενα και εντοπίζει τον πομπό και το δέκτη, το σκοπό για τον οποίο γράφεται το κείμενο κτλ.

-Διαβάζει μια ποικιλία κειμένων (ποίηση, πεζό, απόσπασμα από σχολικό βιβλίο κτλ.) με τον κατάλληλο τόνο φωνής, ώστε να αποδίδεται το νόημα και το ύφος του κειμένου.

-Μαθαίνει να συγκεντρώνεται στο κείμενο που τον ενδιαφέρει, και να το διαβάζει σιωπηρά, χωρίς να διασπάται η προσοχή του από εξωτερικούς παράγοντες.

-Να μπορεί να αξιοποιεί τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, για να δεχτεί μήνυμα από γνωστό ή άγνωστο πομπό.

**Επικοινωνία μέσα από τους διαύλους του διαδικτύου (internet) και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (E-mail).*

-Να διακρίνει διάφορα είδη λόγου με βάση το επικοινωνιακό τους πλαίσιο.

**Επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων και γλωσσική ποικιλία*

-Να παρατηρεί ως αναγνώστης (δέκτης), τις μεταβολές σε κείμενο που μετασχηματίζεται και να τις εξηγεί.

**Μετασχηματισμός κειμένου*

-Να συστηματοποιήσει τις γνώσεις του για την οργάνωση της περιγραφής και της αφήγησης (στους άξονες του χώρου και του χρόνου).

*Περιγραφικός τρόπος
*Περιγραφικά κείμενα
Οργάνωση της περιγραφής*

-Ανταποκρίνεται επιτυχώς σε ασκήσεις επεξεργασίας του κειμένου, π.χ. σε ερωτήσεις κατανόησης.

-Συνεργάζεται με μαθητές άλλου σχολείου σχετικά με ένα θέμα μια εκδήλωση που οι ίδιοι επέλεξαν, και δέχεται τις πληροφορίες που του στέλνουν με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

-Στο πλαίσιο μια ερευνητικής εργασίας ή κατά την προετοιμασία για μια εκδήλωση, παίρνει πληροφορίες για το θέμα που τον ενδιαφέρει μέσω του διαδικτύου (internet).

-Εντοπίζει και συζητά τις διαφορές ως προς το ύφος σε κείμενα όπως ανακοίνωση, είδηση, άρθρο, ποίημα κτλ., ανάλογα με το ποιος γράφει, σε ποιον, για ποιο σκοπό κτλ., ανάλογα δηλαδή με την επικοινωνιακή κατάσταση.

- Διαπιστώνει ότι ένα κείμενο μπορεί να μετασχηματιστεί σε άλλο είδος λόγου, με το ίδιο περιεχόμενο, π.χ. από ανακοίνωση να γίνει αίτηση, επιστολή κτλ. (Στην περίπτωση αυτή δίνονται στο βιβλίο του μαθητή παραδείγματα τέτοιου μετασχηματισμού).

-Διακρίνει σε κείμενα την οργάνωση της περιγραφής από τα γενικά στις λεπτομέρειες. Επιπλέον, παρατηρεί την πορεία μιας περιγραφής, όπως βλέπει το αντικείμενο π.χ. από κάτω προς τα πάνω, από μακρινή απόσταση και από

-Να είναι σε θέση ο μαθητής να επισημαίνει σε ένα γραπτό κείμενο τα στοιχεία της αφήγησης (πρόσωπα, γεγονότα, αίτια των γεγονότων κτλ.) και τις τεχνικές της αφήγησης (την οπτική γωνία και το χρόνο στην αφήγηση, τον αφηγητή κτλ.).

-Να διακρίνει το ρόλο του επιθέτου και του ουσιαστικού (κυρίως) στην περιγραφή.

-Να διακρίνει το ρόλο του ρήματος (κυρίως) στην αφήγηση.

-Να εντοπίζει, σε ένα κείμενο που διαβάζει, τα επιχειρήματα και να αξιολογεί την πειστικότητά τους.

-Να συλλέγει υλικό από διάφορες πηγές, και να το

Αφηγηματικός τρόπος

***Αφηγηματικά κείμενα**

Τα στοιχεία της αφήγησης

Οι τεχνικές της αφήγησης

***Το όνομα**

στην περιγραφή

***Το ρήμα**

στην αφήγηση

Αποφαντικός /

Κριτικός τρόπος

Επιχειρηματολογία

***Κείμενα με**

επιχειρηματολογία

***Σύλλογή υλικού**

πλησιέστερη.

-Παρατηρεί μέσα σε κατάλληλα κείμενα την περιγραφή διαφόρων «αντικειμένων» (περιγραφή χώρου, προσώπου, καταστάσεων κτλ.

-Σε ένα αφηγηματικό κείμενο:

- αντιλαμβάνεται την εξέλιξη των γεγονότων·
- διακρίνει τα περιγραφικά μέρη από τα αφηγηματικά·
- εντοπίζει τους διαλόγους και σχολιάζει τη λειτουργία τους·
- ανιχνεύει τον αφηγητή και την οπτική γωνία, σε μια πρώτη προσέγγιση·
- διακρίνει τις αναδρομικές αφηγήσεις.

-Μέσα από κατάλληλα κείμενα και ασκήσεις, εντοπίζει την ιδιαίτερη σημασία που έχουν ορισμένα επίθετα για μια περιγραφή, π.χ. ενός αντικειμένου ή χώρου, τη σημασία που έχουν ορισμένα ρήματα για τη δραματικότητα μιας αφήγησης, κ.ο.κ.

-Αντιλαμβάνεται την άποψη του συγγραφέα και τα επιχειρήματα με τα οποία αυτός τη στηρίζει και την αιτιολογεί.

-Σχολιάζει αν η αιτιολόγηση του φαίνεται επαρκής, και εντοπίζει άλλα σημεία που θα έπρεπε να προσθέσει ο πομπός, ώστε ο λόγος του να

χρησιμοποιεί για να συνθέτει απλές εργασίες.

για τη σύνθεση απλών εργασιών

γίνει πειστικότερος.

-Μελετάει διάφορα κείμενα από τα σχολικά βιβλία, από λογοτεχνικά, επιστημονικά βιβλία κτλ. Χρησιμοποιεί τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή της περιοχής του, για να συλλέξει το κατάλληλο υλικό. Αξιολογεί το υλικό που συνέλεξε και επιλέγει εκείνο ακριβώς που του χρειάζεται για τη σύνθεση της εργασίας.

*Το σύστημα της γλώσσας (μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)
*Ονοματική φράση
Ρηματική φράση
Λεκτικά σύνολα*

-Να διακρίνει τη συντακτική δομή μιας πρότασης

-Να αναλύει μια παράγραφο στις μικρότερες μονάδες λόγου.

**Παράγραφος, περίοδος, πρόταση, λέξη, συλλαβή, Φθόγγοι και γράμματα, φώνημα*

-Να συνειδητοποιήσει την πορεία από τη λέξη στην πρόταση, και να διακρίνει τα είδη των απλών προτάσεων.

**Λέξη - πρόταση
Απλή, επαυξημένη, σύνθετη, ελλειπτική πρόταση*

-Επισημαίνει και συγκρίνει τη λειτουργία της ονοματικής φράσης (ΟΦ) και της ρηματικής φράσης (ΡΦ) στην πρόταση, μέσα από κείμενα και παραδείγματα.

-Διακρίνει την πορεία από την παράγραφο στην περίοδο, στην πρόταση, στη λέξη, στη συλλαβή, στο φώνημα.

-Να αντιληφθεί το ρόλο των λέξεων σε ένα κείμενο:

**Όνομα (ουσιαστικό και επίθετο)*

α) Να αντιληφθεί το ρόλο του ουσιαστικού στην πρόταση και στη φράση (ΟΦ).

*Ουσιαστικό
Κατηγορίες του ουσιαστικού
Κλίση των ουσιαστικών
Συντακτική λειτουργία και πτώση, γένος, αριθμός των ουσιαστικών*

-Να αντιληφθεί το ρόλο του ουσιαστικού ως προσδιορισμού.

-Αντιλαμβάνεται, μέσα από κείμενα και κατάλληλα παραδείγματα, την πορεία από τη λέξη στην απλή πρόταση, και στη συνέχεια στην επαυξημένη πρόταση με την προσθήκη προσδιορισμών.

α) Μέσα από κατάλληλα κείμενα και με κατάλληλες ασκήσεις:

-Συζητά το ρόλο του ουσιαστικού ως κύριου συστατικού της πρότασης.

-Διακρίνει το φυσικό από το γραμματικό γένος. Συζητά την προσωποποίηση. Συνειδητοποιεί το ρόλο του γένους, της πτώσης και του

αριθμού στις σχέσεις συμφωνίας των όρων μέσα στην πρόταση, π.χ. συμφωνία Υποκειμένου και Ρήματος.

-Εξετάζει τις πτώσεις ως συνάρτηση της συντακτικής λειτουργίας ενός ουσιαστικού, π.χ. Ονομαστική-Υποκείμενο, Αιτιατική-Αντικείμενο.

***Το ουσιαστικό ως προσδιορισμός:**

Ομοιόπρωτοι προσδιορισμοί (παράθεση, επεξήγηση)
Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί σε διάφορες πτώσεις

-Συστηματοποιεί, με κατάλληλες ασκήσεις, τις διαφορές των ουσιαστικών ως προς την κλίση.

-Με κατάλληλα κείμενα και ασκήσεις, παρατηρεί το ρόλο του ουσιαστικού ως ομοιόπρωτου προσδιορισμού και διακρίνει την παράθεση από την επεξήγηση.

β) Να αντιληφθεί τη λειτουργία του επιθέτου στην πρόταση.

***Επίθετο**
Επιθετικός και κατηγορηματικός προσδιορισμός
Ουσιαστικοποίηση του επιθέτου
Κλίση των επιθέτων
Βαθμοί του επιθέτου
Σύγκριση

-Διερευνά τις διάφορες σημασίες που μπορεί να πάρει το ουσιαστικό ως ετερόπρωτος προσδιορισμός, κυρίως στη γενική πτώση.

β) Μελετάει κείμενα και συζητάει το αποτέλεσμα από την προσθήκη του επιθέτου δίπλα στο ουσιαστικό.

- Διακρίνει τη θέση του επιθέτου σε σχέση με το ουσιαστικό και συνειδητοποιεί τις επιπτώσεις στο νόημα της πρότασης από τη μετακίνηση του επιθέτου.
- Επισημαίνει περιπτώσεις ουσιαστικοποίησης του επιθέτου.
- Συνειδητοποιεί την έννοια της σύγκρισης μέσα από τους βαθμούς του επιθέτου.

γ) Να αντιληφθεί το ρόλο του ρήματος στην πρόταση και στη ρηματική φράση (ΡΦ).

-Να συνειδητοποιήσει τη σχέση των παρεπόμενων του ρήματος με τη σημασία του και με τη συντακτική του

***Ρήμα**
Συζυγία, Φωνή,
Διάθεση
Χρόνος του ρήματος
Ρηματικό πρόσωπο

γ) Εξετάζει, μέσα από

λειτουργία.

-Να αντιληφθεί τη σύνθεση του κατηγορήματος και τις συντακτικές δομές της ρηματικής φράσης.

***Κατηγορημα**

Μορφές κατηγορήματος

Είδη των ρημάτων:

Μεταβατικά - Αμετάβατα

Συνδεδετικά ρήματα

***Αντικείμενο**

Είδη του αντικειμένου

***Κατηγορούμενο**

Τα είδη του

***Ενεργητική και παθητική σύνταξη**

-Να αντιληφθεί την ευελιξία της ελληνικής γλώσσας, με το συνδυασμό συνταγμάτων και τη μετακίνηση λεκτικών συνόλων, οριζόντια, μέσα στην πρόταση.

***Συνταγματικός άξονας**

***Το άρθρο (οριστικό και αόριστο)**

-Να αντιληφθεί την οικονομία της γλώσσας με την αντικατάσταση λεκτικών μονάδων στον κάθετο άξονα.

***Παραδειγματικός άξονας**

κείμενα, τις πληροφορίες που δίνουν για το ρήμα η συζυγία, η φωνή, ο χρόνος, το πρόσωπο, ο αριθμός του ρήματος. Αντιλαμβάνεται ότι οι πληροφορίες σχετίζονται είτε με την κλίση του ρήματος είτε με το σημασιολογικό του φορτίο.

-Συνειδητοποιεί την έννοια του κατηγορήματος.

-Διακρίνει τα μεταβατικά από τα αμετάβατα ρήματα.

-Διακρίνει τα είδη των αντικειμένων (άμεσο, έμμεσο).

-Αναγνωρίζει τα συνδεδετικά ρήματα.

-Διακρίνει τα είδη του κατηγορούμενου (κατηγορούμενο, επιρρηματικό κατηγορούμενο, προληπτικό κτλ.).

-Διακρίνει την ενεργητική από την παθητική σύνταξη.

-Με απλά κείμενα κατανοεί τη βασική διαφορά στη χρήση της μιας ή της άλλης μορφής σύνταξης, π.χ. σε μια αγγελία, όπου δε χρειάζεται να προβληθεί το υποκείμενο αλλά η πράξη.

-Εξετάζει το συνδυασμό των συνταγμάτων στην πρόταση. Εξετάζει, επίσης, τα όρια των συνδυασμών, ώστε να δίνουν νόημα αποδεκτό στη Νεοελληνική γλώσσα.

Δεν είναι δυνατή π.χ. η θέση του άρθρου μετά το ουσιαστικό ή δεν είναι δυνατός ο συνδυασμός

-Να να αντιληφθεί τη δημιουργία των λέξεων με την παραγωγή και με τη σύνθεση.	*Αντωνυμίες	μελλοντικού χρόνου με προσδιορισμό του παρελθόντος. -Παρατηρεί την αντικατάσταση λεκτικών μονάδων με την ίδια λειτουργία, χωρίς να αλλάζει το νόημα του εκφωνήματος. -Παρατηρεί, για παράδειγμα, την αντικατάσταση του υποκειμένου ή του αντικειμένου με αντωνυμία.
	*Παραγωγή	-Παρατηρεί την αντικατάσταση λεκτικών μονάδων με άλλες που έχουν διαφορετική σημασία, με αντίστοιχες αλλαγές στο νόημα του εκφωνήματος κάθε φορά.
	*Σύνθεση	-Πληροφορείται, χωρίς να αποστηθίζει, τους τύπους της παραγωγής λέξεων. Συνειδητοποιεί τις σημασίες των παραγωγικών καταλήξεων.
-Να κατανοήσει τους τρόπους της σύνδεσης των προτάσεων.	*Ασύνδετο σχήμα *Παρατακτική σύνδεση *Σύνδεσμοι που συνδέουν τις προτάσεις παρατακτικά	-Παρατηρεί σε κατάλληλα κείμενα / παραδείγματα τον τρόπο με τον οποίο σχηματίζονται οι σύνθετες λέξεις. Μαθαίνει να προσέχει τα συστατικά στοιχεία μιας λέξης, και να διερευνά την τελική σημασία της, π.χ. $\text{δισ} + \text{εγγονός} = \text{διαέγγονο}$ $\text{δυσ} + \text{τύχη} = \text{δυστυχία}$ κτλ. -Συγκρίνει λέξεις που έχουν ένα κοινό συνθετικό, π.χ. γράφω, και παρατηρεί τις ποικίλες σημασίες των συνθέτων που δημιουργούνται.
		-Διακρίνει το ασύνδετο σχήμα, την παρατακτική και την υποτακτική σύνδεση. -Παρατηρεί τη λειτουργικότητα του

-Να μπορεί ο μαθητής να αντιληφθεί τη δομή και τη λειτουργία του υποταγμένου λόγου.

**Δευτερεύουσες προτάσεις Υποτακτική σύνδεση*

**Σύνδεσμοι που συνδέουν τις προτάσεις με υπόταξη*

-Να εμβαθύνει στους κανόνες της στίξης και στη λειτουργικότητά της.

**Χρήση της στίξης και λειτουργικότητά της*

-Να αντιλαμβάνεται τη σημασία των λέξεων ανάλογα με τα συμφραζόμενα.

**Πολυσημία της λέξης*

ασύνδετου σχήματος π.χ. σε ένα περιγραφικό κείμενο με σωρεία επιθέτων, και αντιλαμβάνεται πώς λειτουργεί η στίξη στην περίπτωση αυτή.

-Αντιλαμβάνεται τη λειτουργικότητα της παρατακτικής σύνδεσης σε ένα κείμενο, π.χ. σε ένα παραμύθι.

-Παρατηρεί τη λειτουργία της στίξης στην παρατακτική σύνδεση.

-Μετασχηματίζει παρατακτικό λόγο σε υποτακτικό και παρατηρεί τις διαφορές.

-Διακρίνει τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων. Παρατηρεί τη συντακτική τους θέση, αλλά και τις νοηματικές αποχρώσεις που παρουσιάζουν προτάσεις του ίδιου είδους, π.χ. ανάλογα με το σύνδεσμο με τον οποίο εισάγονται ή / και ανάλογα με την έγκλιση με την οποία εκφέρονται, π.χ. πιστεύω ότι / πιστεύω να... (ειδικές προτάσεις), κ.ο.κ.

-Παρατηρεί το ρόλο της στίξης (κόμματος), για να διακριθούν οι κύριες από τις δευτερεύουσες προτάσεις ή οι δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους.

-Αντιλαμβάνεται πώς διαφοροποιείται το νόημα, αν π.χ. στις αναφορικές προτάσεις, χρησιμοποιηθεί κόμμα., ή αν παραλειφθεί, π.χ. πέταξαν τα φρούτα (,) που ήταν σάπια.

-Να αναζητά συνώνυμα και αντώνυμα των λέξεων, λαμβάνοντας υπόψη του το ύφος του κειμένου.

**Συνώνυμα, αντώνυμα*

-Να κατανοεί το λεξιλόγιο μιας ποικιλίας κειμένων με θέματα που τον ενδιαφέρουν, κατάλληλα για την ηλικία του.

**Κατανόηση του λεξιλογίου σε ποικίλα κείμενα*

-Να εξοικειωθεί με τη χρήση λεξικών διαφόρων ειδών (ερμηνευτικών, ετυμολογικών, ονοματικών, πραγματολογικών, λεξικών συνωνύμων και αντιθέτων, παραγώγων κτλ.).

**Χρήση ποικίλων λεξικών*

-Να συνειδητοποιήσει τη δυνατότητα επιλογής που έχει ο πομπός ανάμεσα στην κυριολεκτική ή στη μεταφορική γλώσσα, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει.

**Κυριολεξία και μεταφορά*

-Να αναγνωρίζει τις παράλληλες σημασίες που μπορεί να πάρει η αρχική σημασία των λέξεων ή των φράσεων και με διάφορα σχήματα λόγου (λεκτικούς τρόπους).

**Σχήματα λόγου σχετικά με τη σημασία των λέξεων / φράσεων*

-Συνειδητοποιεί το σημασιολογικό φορτίο των σημείων της στίξης και τη σχέση τους με τον προφορικό λόγο· αντιλαμβάνεται, για παράδειγμα, ότι η απορία / ο θαυμασμός / η έκπληξη δηλώνονται στο γραπτό λόγο με το θαυμαστικό. Ο ερωτηματικός τόνος με το ερωτηματικό κτλ.

-Παρατηρεί πως η ίδια λέξη, π.χ. «θέατρο», παίρνει διαφορετική σημασία ανάλογα με τα συμφραζόμενα.

-Προσπαθεί να βρει συνώνυμες ή αντώνυμες λέξεις π.χ. στο ρήμα «υποδύομαι» παρατηρεί τη διαφορά ύφους στην αντικατάστασή του με το «παιζώ» και το «παριστάνω».

-Δείχνει ότι κατανοεί σε ικανοποιητικό βαθμό το λεξιλόγιο των κειμένων που διαβάζει. Αν αμφιβάλλει για τη σημασία ορισμένων λέξεων, προσπαθεί να αντιληφθεί το νόημά τους από τα συμφραζόμενα· επιπλέον, χρησιμοποιεί λεξικά.

-Ασκείται στη χρήση των λεξικών και αναγνωρίζει τις συντομογραφίες και τα σύμβολά τους.

-Συγκρίνει διάφορα είδη λεξικών μεταξύ τους και συνηθίζει να ανατρέχει κάθε φορά στο κατάλληλο.

-Μέσα από κατάλληλα κείμενα εντοπίζει την κυριολεξία και τη μεταφορά

Παράγραφος

-Να αντιληφθεί ο μαθητής το ρόλο της παραγράφου σε ένα κείμενο.

-Να συνειδητοποιήσει σε βάθος τη δομή της παραγράφου.

**Η παράγραφος ως νοηματική ενότητα θεματική περίοδος - σημαντικές λεπτομέρειες - κατακλείδα (μέρη της παραγράφου)*

**Οργάνωση παραγράφου με αιτιολόγηση*

-Να αντιληφθεί, με απλό τρόπο, την οργάνωση μιας παραγράφου με αιτιολόγηση, ώστε να μπορεί να υποστηρίξει τις απόψεις του.

**Περιλήψεις κειμένων (παρατίθενται τα κείμενα και οι περιλήψεις τους)*

-Να μπορεί να αντιληφθεί μέσα από κατάλληλα παραδείγματα τη σχέση της περίληψης με το κείμενο από το οποίο προέρχεται.

και εξετάζει για ποιο λόγο επιλέγει ο ποιμπός να χρησιμοποιήσει κυριολεκτικό ή μεταφορικό λόγο, σχήματα λόγου κτλ. σε μια περιγραφή τόπου ή τοπίου, σε μια αφήγηση πραγματικών γεγονότων κτλ.

-Σε κατάλληλα κείμενα, από την καθημερινή γραπτή επικοινωνία ή και λογοτεχνικά, εντοπίζει για παράδειγμα τη συνεκδοχή, τη μετωνυμία, το σχήμα κατ'εξοχήν, τη λιτότητα, την ειρωνεία, τον ευφημισμό κτλ.

-Αναλύει ένα κείμενο σε παραγράφους και αντιλαμβάνεται τη σημασία της κάθε παραγράφου για το κείμενο.

-Αντιλαμβάνεται τη λειτουργία των μερών της παραγράφου και τη σημασία τους για τη δομή της παραγράφου.

-Μέσα από κατάλληλα κείμενα και παραδείγματα, παρατηρεί ότι η άποψη του ποιμπού, για να πείσει, πρέπει να είναι αιτιολογημένη.

*Αντιλαμβάνεται το ρόλο των αιτιολογικών συνδέσμων και των αιτιολογικών προτάσεων στην ανάπτυξη μιας παραγράφου με αιτιολόγηση.

-Παρατηρεί τη διαδικασία που οδηγεί από τα κύρια σημεία της κάθε παραγράφου ή τους πλαγιότιτλους στην περίληψη ενός κειμένου.

(Διαβάζω και κατανοώ)

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην «Ανάγνωση και κατανόηση γραπτού κειμένου» (Διαβάζω και κατανοώ) αφορούν γενικά τις τάξεις του Γυμνασίου, και μπορούν να προσαρμοστούν ανάλογα στο επίπεδο της κάθε τάξης.

Από το «Σύστημα της γλώσσας» προτείνονται:

-για την Α' τάξη: *Παράγραφος, περίοδος, πρόταση, λέξη

*Πρώτη γενική
προσέγγιση*

*Ονοματική φράση - Ρηματική Φράση

*Όνομα (Ουσιαστικό και Επίθετο)

*Στοιχεία από τη στίξη

*Παραγωγή

-για τη Β' τάξη:

*Ρήμα

*Σύνθεση

*Παράταξη

*Στοιχεία από τη στίξη

-για τη Γ' τάξη:

*Σύγκριση Παράταξης και Υπόταξης

*Υπόταξη - Δευτερεύουσες προτάσεις

*Στίξη (σε σύνδεση με τον υποταγμένο λόγο)

- Το λεξιλόγιο θα συνδυάζεται με τους θεματικούς κύκλους που θα περιλαμβάνονται στο βιβλίο της κάθε τάξης.
- Ο συνταγματικός και ο παραδειγματικός άξονας θα αξιοποιούνται σε κάθε τάξη, για τη συνειδητοποίηση μορφοσυντακτικών φαινομένων και τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου.

II. Παραγωγή Γραπτού Λόγου (Γράφω)

<u>Στόχοι</u>	<u>Περιεχόμενα</u>	<u>Διδακτικές ενέργειες - δραστηριότητες</u>
Επιδιώκεται:		Ο μαθητής στην τάξη:
	<i>Τα γνωρίσματα του γραπτού και του προφορικού λόγου στην επικοινωνία</i>	
-Να γράφει απλά κείμενα λαμβάνοντας υπόψη του τις ιδιαιτερότητες της γραπτής επικοινωνίας (ότι δηλαδή ο πομπός πρέπει να είναι σαφής, να προβλέπει τις ενδεχόμενες απορίες του δέκτη, κτλ.)	<i>*Οι ιδιαιτερότητες της γραπτής επικοινωνίας</i>	- Γράφει με σαφήνεια, συμπεριλαμβάνει στα κείμενά του "πλη-ροφορίες" που χρειάζεται ο δέκτης και γενικά προσπαθεί με το κείμενό του να καλύψει τις ανάγκες του δέκτη.
-Να δείχνει ότι κατανόησε ένα κείμενο που διάβασε, ανταποκρινόμενος με επιτυχία σε ασκήσεις σχετικές με την επεξεργασία του κειμένου.	<i>*Κείμενα που συνοδεύονται από ερωτήσεις κατανόησης και σχόλια.</i>	-Απαντά σε ερωτήσεις κατανόησης σχετικές με το κείμενο που διάβασε.
		-Σχολιάζει ένα απόσπασμα του κειμένου.
		-Γράφει, πληκτρολογεί στον υπολογιστή, απαντώντας σε ερωτήσεις διαφόρων τύπων.
		- Γράφει στον υπολογιστή και επεξεργάζεται ένα δικό του κείμενο.
		-Γράφει στον υπολογιστή και επεξεργάζεται ένα δικό του κείμενο, για να επικοινωνήσει με συμμαθητές του από το ίδιο σχολείο ή από άλλα σχολεία, π.χ. με ανταλλαγή απόψεων πάνω σε ένα θέμα.
-Να συνεργάζεται με άλλους συμμαθητές του για την ανάπτυξη ενός θέματος.	<i>*Ομαδικές εργασίες</i>	-Συνεργάζεται με τους συμμαθητές του στην τάξη ή έξω από αυτήν (στο σπίτι), για να γράψουν ένα είδος κειμένου που θα ανακοινωθεί στην τάξη ή θα δημοσιευτεί στο σχολικό περιοδικό, κτλ.

- Να ελέγχει και να βελτιώνει το κείμενο που έγραψε. *Επανελέγχος της γραπτής έκφρασης. -Λαμβάνει υπόψη του τις παρατηρήσεις του καθηγητή και των συμμαθητών του και *κάνει διορθώσεις στην ορθογραφία, στη στίξη, στο λεξιλόγιο κτλ. •βελτιώνει την οργάνωση του κειμένου •ξαναγράφει τμήμα του κυρίου μέρους, έναν άλλο επίλογο κτλ. *Διορθώνει το κείμενό του με τη βοήθεια του υπολογιστή.
- Να λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες των τεχνικών μέσων (διαύλων) της γραπτής επικοινωνίας. *«Ασκήσεις» για γραπτή έκφραση μέσα από τους διαύλους της γραπτής επικοινωνίας -Χρησιμοποιεί το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail), για να πληροφορήσει τους μαθητές άλλων σχολείων για τις εκδηλώσεις που θα γίνουν στο σχολείο του. Παράλληλα, γράφει για το ίδιο γεγονός ένα γράμμα σε φιλικό του πρόσωπο, και παρατηρεί τις διαφορές των δύο κειμένων ως προς την έκταση, το ύφος κτλ.
- Να ασκηθεί στο μετασχηματισμό ενός κειμένου σε διαφορετικό είδος λόγου. *Μετασχηματισμός κειμένου -Αλλάζει τις παραμέτρους της επικοινωνίας, ώστε να προκύψει διαφορετικό είδος λόγου, μολονότι το θέμα παραμένει το ίδιο π.χ. μετασχηματίζει μια είδηση για τη μόλυνση του περιβάλλοντος σε επιστολή προς την τοπική αυτοδιοίκηση.
- Να αναπτύσσει ποικίλα κείμενα επιλέγοντας κάθε φορά το κατάλληλο επίπεδο ύφους (το κατάλληλο λεξιλόγιο, την κατάλληλη σύνταξη, γενικά την κατάλληλη γλωσσική ποικιλία). *Ανάπτυξη ποικίλων κειμένων με κατάλληλο υφολογικό περιεχόμενο -Γράφει, σε κατάλληλο διαμορφωμένες επικοινωνιακές περιστάσεις, ένα γράμμα σε φιλικό του πρόσωπο, μια εργασία για την τάξη, αλλά και μια επιστολή σε επίσημο πρόσωπο, ένα κείμενο για το σχολικό περιοδικό, κ.ο.κ.
- Να χρησιμοποιεί στα κείμενά του με αρκετή άνεση την Κοινή Νεοελληνική (μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο κτλ.). Παράλληλα, να έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί ιδιωματικούς τύπους σε κείμενα που το επιτρέπουν. *Ποικίλες μορφές γραπτής έκφρασης: κείμενα στην Κοινή Νεοελληνική κείμενα που επιδέχονται τη χρήση ιδιωματικών τύπων -Χρησιμοποιεί, εφόσον θέλει, και ιδιωματικούς τύπους σε ορισμένα κείμενα, όπως σε επιστολή σε φιλικό πρόσωπο, σε διάλογο συγκεκριμένων προσώπων, σε ημερολόγιο κτλ.

**Περιγραφικός και
αφηγηματικός τρόπος**

-Να οργανώνει το λόγο του στον άξονα του χώρου και του χρόνου.

* Άξονας του χώρου και του χρόνου

-Γράφει περιγραφές και αφηγήσεις, οργανώνοντας κατάλληλα το λόγο του, ώστε να υπάρχει:

*λογική πορεία και παραστατικότητα στην περιγραφή
*εξέλιξη των γεγονότων στην αφήγηση, κατάλληλη παρουσίαση των προσώπων, κτλ.

-Να ασκείται στον περιγραφικό και στον αφηγηματικό τρόπο, απευθυνόμενος κυρίως σε δέκτη που του είναι οικείο.

*Περιγραφή και Αφήγηση
σε ύφος οικείο

-Γράφει περιγραφές και αφηγήσεις κυρίως βιωματικές, απευθυνόμενος σε οικεία πρόσωπα, σε απλό ύφος (το ύφος αυτό δεν απέχει πολύ από τη φυσική του γλώσσα).

-Γράφει κείμενα περιγραφικά ή αφηγηματικά με αφορμή μια συζήτηση (που έγινε στην τάξη γύρω από κάποιο κύκλο θεμάτων) ή ένα κείμενο (που δόθηκε για μελέτη). Σκοπός της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι η ελεύθερη ανταπόκριση του μαθητή σε κάποιο ερέθισμα, η αυτοέκφρασή του και όχι η αξιολόγησή του από τον καθηγητή.

-Εφαρμόζει τη γνώση του για την περιγραφή και την αφήγηση και σε γραπτές εργασίες που γίνονται για άλλα μαθήματα, π.χ. σε μια περιγραφή στη Βιολογία ή στη Γεωγραφία, σε μια αφήγηση γεγονότων στην Ιστορία ,κ.ο.κ.

**Αποφαντικός /
κριτικός τρόπος.
Επιχειρηματολογία**

-Να ασκείται σε κείμενα με επιχειρηματολογία, σε θέματα κατάλληλα για την ηλικία του.

*Ανάπτυξη κειμένου με επιχειρηματολογία

-Αναπτύσσει κείμενα στα οποία χρειάζεται να αιτιολογήσει και να τεκμηριώσει την άποψή του, σε θέματα που του είναι οικεία και έχουν σχέση με τα ενδιαφέροντά του, π.χ. για το βιβλίο, για τη διαφήμιση, για τη σχολική ζωή κτλ.

-Να αναπτύσσει, σταδιακά, κείμενα με επιχειρηματολογία σε θέματα που περιέχουν αφηρημένες έννοιες.

-Να διατυπώνει γραπτά αιτιολογημένες κρίσεις για διάφορα θέματα.

-Να σχεδιάζει και να γράφει συνθετικές / ερευνητικές εργασίες, αξιοποιώντας τις κατάλληλες πηγές.

-Να χρησιμοποιεί σωστά, γραμματικά και συντακτικά, το όνομα, το ρήμα, τις αντωνυμίες κτλ. στο γραπτό του λόγο.

**Γραπτή έκφραση με κριτική αποτίμηση διαφόρων θεμάτων*

**Ερευνητικές εργασίες*

**Ομαδικές εργασίες*

Το σύστημα της γλώσσας (μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)

**Άσκηση στο σύστημα της γλώσσας*

-Παίρνει θέση σε πιο απαιτητικά ζητήματα, όπως ο πόλεμος και η ειρήνη, το πρόβλημα της ανεργίας κτλ., δείχνοντας ότι κατανοεί το περιεχόμενο των εννοιών που πραγματεύεται το θέμα.

-Παρουσιάζει στους συμμαθητές του, σε ένα γραπτό κείμενο, τα πρόσωπα και το θέμα μια συζήτησης που παρακολούθησε.

-Σε κατάλληλες επικοινωνιακές περιστάσεις, γράφει τις κρίσεις και τα σχόλια του π.χ. για μια συναυλία που παρακολούθησε, για μια θεατρική παράσταση, για κάποιο σχολικό ή λογοτεχνικό βιβλίο, κ.ο.κ.

-Αξιολογεί το υλικό που έχει συλλέξει από διάφορες πηγές και το αξιοποιεί για τη σύνθεση μιας ερευνητικής εργασίας, δείχνοντας ότι αφομοίωσε το υλικό στο οποίο στηρίζεται.

*Συνεργάζεται με τους συμμαθητές του για τη σύνταξη μιας ομαδικής συνθετικής εργασίας. Σε κάθε ομάδα προσδιορίζεται η γραπτή εργασία του κάθε μαθητή. Αξιοποιούνται τα τεχνολογικά μέσα του σχολείου (υπολογιστές, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο κτλ.)

-Χρησιμοποιεί σωστά τους τύπους των ρημάτων, των ονομάτων, των αντωνυμιών κτλ. στη γραπτή του έκφραση ή σε ασκήσεις.

-Γράφει προτάσεις συντακτικά ορθές και κατανοητές.

-Να χρησιμοποιεί το συνταγματικό και τον παραδειγματικό άξονα, για να διευρύνει τη γνώση του σε συγκεκριμένα φαινόμενα και να πλουτίσει την έκφρασή του σε ποικίλες περιστάσεις επικοινωνίας.

-Να χρησιμοποιεί προσεχτικά τα βασικά σημεία στίξης.

-Να αξιοποιεί το λεξιλόγιο που κατέχει και να το εμπλουτίζει. *Λεξιλόγιο

-Να χρησιμοποιεί το λεξιλόγιο κατάλληλα, ως προς τη σημασία των λέξεων και ως προς το είδος των κειμένων.

-Με κατάλληλες ασκήσεις (σε συμφραζόμενα) και κείμενα, παρατηρεί το ρόλο των λέξεων στην πρόταση π.χ. βρίσκει τη στενή σχέση άρθρου ουσιαστικού, τη συμφωνία υποκειμένου - ρήματος, κτλ.
-Μετακινεί λεκτικά σύνολα και σημειώνει τις σημασιολογικές διαφορές που προκύπτουν.

-Αντικαθιστά, στον παραδειγματικό άξονα, το υποκείμενο / αντικείμενο με αντωνυμία, το κατηγορήμα με άλλα ισοδύναμα κατηγορήματα, κτλ.

-Χρησιμοποιεί πολύ καλά την τελεία και αρκετές φορές το κόμμα. Χρησιμοποιεί, επίσης, άλλα σημεία στίξης (ερωτηματικό, θαυμαστικό, εισαγωγικά κτλ.), έτσι ώστε να δίνει το κατάλληλο χρώμα στο λόγο του.

-Εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του με κατάλληλες λεξιλογικές ασκήσεις, όπως:

- με την αξιοποίηση του παραδειγματικού άξονα

- με την εναλλαγή διαφόρων παραγωγικών καταλήξεων, με την αντικατάσταση μόνον του α' ή του β' συνθετικού, και με την παράλληλη διερεύνηση της σημασίας των λέξεων που δημιουργεί

- * με τη σύνθεση μικρών κειμένων-παραγράφων, με βάση ένα συγκεκριμένο λεξιλόγιο και με κατάλληλη αξιοποίηση λεξικών.

-Χρησιμοποιεί το λεξιλόγιο κατάλληλα, ώστε το κείμενό του να έχει σαφήνεια και ακρίβεια. Με τον τρόπο αυτό δείχνει ότι έχει εμπειρώσει το λεξιλόγιο που διδάσκεται κάθε φορά, σε κάθε συγκεκριμένη ενότητα.

-Επιλέγει και χρησιμοποιεί λέξεις που ταιριάζουν στο ύφος του κειμένου που γράφει. Για παράδειγμα, γνωρίζει και χρησιμοποιεί με ακρίβεια και σαφήνεια λέξεις από την οικογένεια των λέξεων που σχετίζονται με το θέμα "Τροφή-Πείνα". Από την οικογένεια αυτή επιλέγει διαφορετικές λέξεις, για να γράφει στο ημερολόγιό του, και διαφορετικές για να εκφράσει τον προβληματισμό του στη σχολική εφημερίδα, σε σχετικό θέμα.

Οργάνωση

του λόγου

-Να μπορεί να οργανώνει το λόγο του σε παράγραφο ή σε ευρύτερο κείμενο.

*Παράγραφος

*Οργάνωση ευρύτερου κειμένου

-Σε ασκήσεις στην τάξη η γραπτή του έκφραση παίρνει στην αρχή τη μορφή της παραγράφου, με πρόλογο- θεματική περίοδο, με κυρίως θέμα και επίλογο- κατακλείδα.

-Στη συνέχεια γράφει ένα ευρύτερο κείμενο, προσέχοντας την ομαλή μετάβαση από τη μία παράγραφο στην άλλη, καθώς και την αλληλουχία των νοημάτων.

-Χρησιμοποιεί με επιτυχία βασικές διαρθρωτικές λέξεις.

- Να εντοπίζει τα κύρια σημεία σε ένα κείμενο που διαβάσει, διακρίνοντας τις ευρύτερες (από την παράγραφο) νοηματικές ενότητες και βάζοντας πλαγιότιτλους.

*Κύρια σημεία, πλαγιότιτλοι

-Σε ένα κείμενο διακρίνει τις παραγράφους και βάζει κατάλληλο πλαγιότιτλο. Στη συνέχεια διακρίνει τις ευρύτερες νοηματικές ενότητες (που μπορεί να είναι άθροισμα παραγράφων) και βάζει πλαγιότιτλο σε καθεμιά από αυτές.

-Να γράφει την περίληψη ενός κειμένου, με τη βοήθεια των πλαγιότιτλων.

*Περίληψη

-Έχοντας υπόψη του ότι οι πλαγιότιτλοι δείχνουν τα κύρια σημεία του κειμένου, γράφει την περίληψη του κειμένου.

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην "Παραγωγή γραπτού λόγου" («Γράφω») αφορούν όλες τις τάξεις του γυμνασίου, αρκεί να προσαρμοστούν κατάλληλα σε βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται.

**β. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ**

Επιμέρους στόχοι. Περιεχόμενα. Διδακτικές ενέργειες. Δραστηριότητες.